

5—6 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 5 december

	Sid.
Svar på interpellation av herr Isacson (h) ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.	3
Interpellation av herr Andersson, Torsten, (cp) ang. åtgärder för tryggande av sysselsättningen i Sjuhäradsbygden	12

Onsdagen den 6 december

Remissdebatt ang. Kungl. Maj:ts skrivelse nr 174 (ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning)	14
Om utökad cancerforskning	49
Om en beredskapsplan för samordning av transportresurserna i Norrland	51
Tillämpning av ensittarlagen inom detaljplanerade områden	53
Samhällets kulturpolitiska uppgifter	58

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 6 december

Utrikesutskottets utlåtande nr 13, ang. yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit	48
— nr 14, ang. godkännande av en av UNESCO:s generalkonferens antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen	48

	Sid.
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, om utredning angående social forskning	48
Andra lagutskottets utlåtande nr 69, ang. ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen	48
Statsutskottets utlåtande nr 177, om statsbidrag för anordnande av skyddsrum m. m.	49
— nr 178, ang. riksdagens revisorers särskilda berättelse om for- tifikationsförvaltningens anlåtande av visst konsultföretag ..	49
— nr 179, om ökad samhällsekonomisk forskning	49
— nr 180, om utökad cancerforskning	49
— nr 181, ang. utbildning i Sverige av personal för behandling av skelögda barn	51
— nr 182, om inrättande av professorer i personaladministra- tion vid de tekniska högskolorna	51
— nr 183, om inrättande av ytterligare en juridisk fakultet	51
— nr 184, om ytterligare utbildning av tandläkare	51
— nr 185, om förlängning av förordnande som docent	51
— nr 186, om en beredskapsplan för samordning av transport- resurserna i Norrland	51
— nr 187, ang. fortsatt omorganisation av televerket, m. m.	53
— nr 188, ang. riksdagens revisorers särskilda berättelse om televerkets bostäder i Nynäshamn	53
— nr 189, ang. riksdagens revisorers särskilda berättelse om re- dovisningen av förskott till vissa plankostnader	53
Bankoutskottets utlåtande nr 58, ang. tillhandahållande av riks- dagstryck m. m. till bibliotek	53
Första lagutskottets utlåtande nr 60, ang. ändring i föräldra- balken m. m.	53
— nr 62, ang. ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 14:o) och 17:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	53
— nr 63, ang. fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen	53
— nr 64, ang. ändring i lagen om aktiebolag	53
Andra lagutskottets utlåtande nr 70, ang. sammanslagning av me- dicinalstyrelsen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskaps- nämnd och socialstyrelsen	53
Tredje lagutskottets utlåtande nr 57, ang. begränsad giltighetstid för lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område samt ändrad lydelse av 1 och 1 a §§ samma lag, m. m.	53
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, om utredning an- gående samhällets kulturpolitiska uppgifter	58
— nr 58, om en allsidig kulturutredning	62

Tisdagen den 5 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 24 nästlidne november.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogat läkarintyg an- håller jag härmed om ledighet från riksdagsuppdraget under tiden den 5/12—den 8/12.

Göteborg den 2/12 1967.

Paul Brundin

Härmed intygas på begäran att riksdagsman *Paul Brundin*, Sundshags- gatan 8, Göteborg, under tiden den 5/12 till och med den 8/12 1967 är sjuk- skriven.

Göteborg den 1/12 1967.

Hans Jörgen Andersen

leg. läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes bankout- skottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 361, till Konungen angående kapitalförsörjningen för lastbilstrafiken.

Ang. kostnaderna för äganderättsutred- ningar inom Kopparbergs län, m. m.

Herr statsrådet och chefen för jord- bruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Isacsons* (h) interpellation angående

kostnaderna för äganderättsutredning- ar inom Kopparbergs län, m. m., erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr *Isacson* har ställt vissa frågor angående äganderättsutred- ningarna och verksamheten för struk- turrationalisering inom Kopparbergs län.

Till svar vill jag meddela, att riksdag- en senast år 1966 beslutat höja kost- nadstäckningen inom lantmäteriet i dess helhet till i genomsnitt 60 procent för förrättningar som avser jordbruks- och skogsbruksändamål. Enligt lantmä- teritaxan tas vid förrättning för ägan- derättsutredning ut en avgift som mot- svarar 50 procent av självkostnaden. Lantmäteristyrelsen kan emellertid be- sluta om ytterligare nedsättning av av- giften då det gäller förrättning av större allmän betydelse eller då det annars föreligger särskilda skäl för nedsätt- ning.

Vad gäller frågan om tillämpningen av jordförvärvslagens 5 § vill jag fram- hålla, att alla jordförvärvsärenden prö- vas mot bakgrund av de förhållanden, som råder i det enskilda fallet. Detta innebär självfallet att de speciella struk- turförhållandena i Kopparbergs län be- aktas vid prövning av ansökningar en- ligt jordförvärvslagen i fall där dessa förhållanden är aktuella.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Jag ber att till jord- bruksministern få framföra ett tack för svaret som kom snabbt. Det känneteck- nas av den knapphet och den skärpa i formuleringen som är betecknande för jordbruksministern, men det ger oss ändå anledning att här ta upp en diskussion om dessa frågeställningar, ty jag tycker de är intressanta även om de i viss mån kan betraktas som loka-

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

la. Å andra sidan är det väl så att det som gäller för Kopparbergs län också är tillämpligt på en hel del andra håll i landet, där vi har ganska besvärliga ägoförhållanden.

I proposition 167 till årets riksdag, som just nu ligger under behandling, belyses på ett utmärkt sätt just de speciellt besvärliga ägoförhållandena i Kopparbergs län, och det förslag till ändring av lagstiftningen som här framläggs är naturligtvis en förbättring men löser ingalunda alla de besvärliga problem som finns på detta område. Jag har ibland en känsla av att man vill betrakta dem som så specifika och så besvärliga att man egentligen inte kan ta i dem, utan att det är bäst att låta det hela rulla i väg till rena kaoset.

Men så får det naturligtvis inte vara, utan det gäller ju att på något sätt finna lösningar. Den nuvarande lagstiftningen, som tar sig uttryck i laga-skiftesverksamhet, har gällt sedan 1930-talet. Vi behöver bara studera utvecklingen här. Det är ingen tvekan om att lagen är ett instrument som i och för sig är värdefullt, men lagen löser icke några egentliga strukturproblem sett ur dagens krav.

Hela denna verksamhet tar kolossalt lång tid. Det finns skiften som nu håller på att slutföras efter att ha pågått i 25 års tid. Många av de nuvarande skiftena pågår sedan mitten av 1930-talet, men några har satts i gång under 1940-talet. Följden av denna långsamma tågordning är att de fastigheter som går ut ur lagaskiftesverksamheten fortfarande är mycket otidsenliga. De är för små och passar i de allra flesta fall inte in i den moderna synen på hur ett jord- och skogsbruk skall se ut. Här kan man verkligen säga att lagstiftningen inte hunnit med i utvecklingen. Vi väntar på en ny fastighetsbildningslag, och det kan hända att man med hjälp av den skall kunna åstadkomma någonting mera rationellt och vettigt, men denna lag kommer, efter vad jag har hört, att kunna börja tillämpas först någon gång

1971 eller 1972. Lagförslaget behandlas nu i lagrådet.

Utvecklingen har gått förbi lagstiftningen, och någonting måste göras för att ta vara på de möjligheter som står till buds att förbättra förhållandena. Vi har det instrument som heter äganderättsutredning, en kartläggning över fastighetsförhållandena, som gör det möjligt att få lagfart på fastigheterna och därefter påbörja en omarrondering och ett ägoutbyte. I Näs kommun t. ex. satte man 1961 i gång med ett försök till omarrondering. Det kunde emellertid inte genomföras utan en föregående äganderättsutredning, men när man väl fått den utförd kunde man rulla upp hela problematiken. I dag är faktiskt nästan hela den kommunen föremål för en omskiftning, vilket betyder att det skapas vettigare fastighetsbildningar. Man har kunnat bygga ut skogsbilvägnätet, och möjligheter har skapats för en modern tillämpning av rationaliseringsverksamheten. Jag tycker att detta är oerhört löftesrikt. Förhållandena i den här kommunen hör naturligtvis inte till de svåraste, men ägarna till fastigheterna hade en optimistisk inställning. De ville vara med och hjälpa till, och de krånglade inte till saken på något sätt utan bidrog på bästa sätt till att fullfölja det man föresatt sig.

En annan viktig sak i sammanhanget är att lantrbruksnämnden i god tid kunde med hjälp av jordfondens pengar skapa en markreserv. Med de erfarenheter som nu finns säger lantrbruksnämnden på det sättet att den icke kan göra någonting i fråga om skiftesverksamheten i denna del av Dalarna, om den inte har en rätt stor markreserv. Det rycks och slits i alla jordbitar, och det finns många som vill bli ägare till små fastigheter. Det är svårt att stoppa en utveckling i den riktningen, om den inte möts av en konsekvent inställning. Det fordras att Kungl. Maj:t i varje ärende som kommer till prövning hjälper myndigheterna i länet att skapa en markreserv. Skulle Kungl. Maj:t ge till-

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

stånd till markförvärv i ett ärende som kommer upp till avgörande inom de närmaste dagarna, blir det ytterst svårt för den framtida rationaliseringsverksamheten.

Det kan naturligtvis sägas att så mycket pengar inte bör bindas av jordfondens medel, men dessa kostnader måste vägas mot kostnaderna för all annan verksamhet på detta område. Lagaskiftesverksamheten, som helt skall bekostas av statliga medel, är en dyr historia. Kostnaderna för det mera rationella förfarandet är egentligen bara »småpotatis» mot vad lagaskiftesverksamheten kostar. Därför tyckte jag att det var intressant att ta upp den här frågan och peka på de möjligheter som finns att på grundval av 1962 års äganderättsutredning, ett frivilligt ägoutbyte och med hjälp av jordfondens pengar skapa en mera modern fastighetsbildning, utan att stupa på all den byråkratiska tågordning som kommer med i spelet vid tillämpningen av lagaskiftesförfattningen.

Jag gjorde nyligen en resa i en kommun som heter Siljansnäs och som kanske är en av de ur turistsynpunkt intressantaste bygderna i länet. Där påbörjades ett laga skifte 1939. Jordbrukarna var på den tiden optimister i fråga om möjligheterna att skapa hyggliga fastighetsbildningar. Sedan dess har det uppstått massor av hinder, som gjort att verksamheten inte kunnat slutföras. Betydande dräneringar har utförts med hjälp av statliga medel, och nu kan man se hur buskarna håller på att växa upp kring täckdikningsbrunnarna. Det får inte gå så långt att området växer igen, ty det är så intressant ur landskaps- och naturvårdssynpunkt att det måste räddas. Jag tror inte man kan göra det med mindre man får en vettig fastighetsbildning och därmed också en hygglig struktur på jordbruket. Men böndernas optimism härvidlag har förbytts i pessimism, och detta kommer till uttryck i att det i dag prak-

tiskt taget inte finns en enda jordbrukare under 67 års ålder i denna socken. Jag tror att många av dessa problem kommer att bli lika svårlösta inom andra områden om det inte sker någonting ganska radikalt och ganska snabbt.

Mot bakgrund av de erfarenheter man fått av Näsfallat kan jag inte underlåta att åberopa vad distriktslantmätare Sven Lindskog, som handhaft denna verksamhet, har anfört i en artikel i Svensk Lantmäteritidskrift. Han framför några synpunkter som jag tycker är värdefulla i detta sammanhang, bl. a. att man från början måste göra en äganderättsutredning, om verksamheten skall lyckas; att man bland jordbruksägarna har en optimistisk syn på frågan; att det finns en tillräckligt stor markreserv samlad inom lantbruksnämnden samt att man kan etablera ett intimt samarbete mellan lantmäteri, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse.

Jag vill gärna understryka detta. Jag tror det är de vägar man måste gå.

I fråga om kostnaderna skulle jag vilja säga att i och med att lantmäteriet har skärpt bestämmelserna om kostnadstäckning kan det hända att en del jordbruksägare blir avskräckta från att delta i skiftesverksamheten när de får höra hur höga kostnader man får ikläda sig. Det kan ju sägas att det är ganska löjligt att man skall hesitera för en kostnad på mellan 10 och 20 kronor per hektar för att få reda på vad man äger för mark och få lagfar på den. Detta skulle man kunna rikta ett våldsamt angrepp mot, men man måste ju också beakta att stärbhus äger rätt mycket mark här uppe och vidare att här råder speciella ägoförhållanden.

Inte minst för att skapa förutsättningar för en vettig byggnadsplanering och få möjligheter att skapa ordentliga förhållanden för den framtida landskapsvården men också för att över huvud taget få ett ordnat näringsliv på jordbrukssidan i dessa trakter är det

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

ett samhällsintresse att staten bidrar med större del av kostnaderna än som nu med 50 procent.

Man kanske inte behöver tillgripa generella subventioner utan man kan som jag ser det mycket väl såsom en förutsättning för att staten skall betala större delen av kostnaderna kräva att ägoutredningen leder till ägoutbyte, omarrondering och strukturrationalisering. Då skulle man ha ett instrument som hjälpte fram och påskyndade den senare processen, som ju ändå är målsättningen för det hela.

Jag tror det räcker med dessa synpunkter. Jag har velat framföra dem just därför att jag tror att de är av utomordentlig betydelse för Kopparbergs län men också därför att det finns många andra delar av vårt land som har liknande förhållanden. Därför är det riktigt att det allmänna tar på sig en större kostnad och att man samtidigt gör det möjligt för lantbruksnämnden att samla en markreserv för att göra den insats som behövs i detta sammanhang.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Eftersom jag i min dagliga gärning sysslar rätt mycket med lantmåteri, skulle jag vilja se litet mera principiellt på denna fråga. Beträffande äganderättsutredningarna i Dalarna så råder ju speciella förhållanden där. Dalmasarna har inte alltid följt den lagstiftning som varit gällande genom tiderna. I början på 1830-talet gjordes storskiftena på statens bekostnad för att ordna upp olidliga förhållanden. Vi har sedan haft provskiften och speciella skiften på liknande villkor.

Den fråga jag skulle vilja ta upp är följande. Lantmåteriet har ju fått order att gå in för full kostnadstäckning. I stor utsträckning lämnas emellertid subventioner på vissa förrättningar. Många av de jordar det ofta rör sig om har varken gränsförhållandena eller äganderättsförhållandena fullt klarlag-

da. De har därtill liksom stått stilla i prisutvecklingen. Många jordar har kanske rent av mindre värde nu. Jag vet från mina hemtrakter i Västergötland att det finns en mängd mossletter, för vilka ingen någonsin skulle vilja betala vad det kostar att ens gränsbestämma dem. Lantmåteritaxans väldigt starka stegring har gjort att förrättningar för att klara upp dessa fastighetsförhållanden är orealistiska. Även om subventionen är 50 procent, som när det gäller dessa äganderättsutredningar, eller 60 procent på förrättningar enligt jorddelningslagen, blir det i alla fall för dyrt — enligt taxan kostar en lantmätartimme 78 kronor, och nu kommer taxan att nästa år höjas med ytterligare en tia. Jag har propagerat för någonting som kallas fastighetsvård — att rensa upp gränserna, lägga ihop fastigheter etc. — men det går inte att genomföra dessa eftersom kostnaderna blir för höga.

Jag skulle i det fallet vilja instämma med herr Isacson — jag tror faktiskt att staten får ta en större del av kostnaderna om vi inte genom underlåtenhet skall tvinga fram och så småningom få olidliga förhållanden.

Herr Isacson nämnde den nya fastighetsbildningslagen. Jag har frågat justitieminister Kling och fått beskedet att det förslaget 1968 skulle remitteras till lagrådet och att man så småningom skulle få fram det. Naturligtvis innebär förslaget en lättnad i den mån det går att göra enklare förrättningar, men jag tror att detta ändå inte räcker till. Vi har haft en del fall i de trakter omkring Göteborg där jag arbetar — man har t. ex. byggt ett uthus och av olyckshändelse råkat bygga utanför gränsen. Förut har man kanske i ett sådant fall köpt till en liten remsa och lagt ihop. När man nu får höra vad kostnaden därför skulle bli säger man: »Då får det vara som det är.» Det förekommer köp som parterna respekterar men som inte kommer att bli definitiva därför att parterna säger: »Vi är goda vänner och

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

har det som vi har det.» Jag tror att genom att ta ut så pass mycket för små enkla förrättningar, som man nu gör, skapar man kanske dalaförhållanden även utanför Dalarna.

Därför skulle jag vilja vädja till jordbruksministern att han påverkar sin kollega i justitiedepartementet för att den nya fastighetsbildningslagen skall komma fram så fort som möjligt; den betyder ju åtminstone något. Men det gäller också att titta litet grand på de taxehöjningar som sker inom lantmäteriet — kostnaderna bör vara realistiska i förhållande till de värden som regleras genom förrättningarna. Det får inte bli så att papperskostnaderna väsentligt överstiger markvärdena.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det är ett känt förhållande att herr Skårman och hans kollega blir dyra i drift — lantmäteriförrättningar har alltid uppfattats som någonting för allmogen dyrbart! För någon tid sedan tittade jag i lantmäteriets historia och fann, att man nästan från dess början hade diskuterat förhållandet mellan lantmätaren och allmogen. Lantmätarna fick till och med den direkta föreskriften att de skulle gå fram med en mycket varlig hand. Redan under Peder Menlös' tid som inspektor för de sex lantmätarna här i landet skickade man år 1642 ut ett hesked att hänsyn skulle tas till allmogen, på det att allmogen icke skulle hava att besvära sig över den skada som sker genom sädens nedtrampande. Man skulle ock på allt annat sätt med största fog, diskretion och saktmod med bönderna umgås, osv. Man träffar som sagt gång efter annan på påståenden att dessa förrättningar är alltför kostsamma för markägarna. Jag vet inte, herr Skårman, hur vi skall komma till rätta med detta problem, ty jag tror att lantmätarkåren, som onekligen tillhör de verkligt välkvalificerade och duktiga i detta land, förmodligen kommer att ställa

anspråk på att få en bättre ersättning allteftersom tiden går.

Då är frågan: Skall staten gå in och i större utsträckning ersätta kostnaderna för dessa förrättningar? Det kan väl sägas att man gör undantag även med de principer för taxa som jag här redogjort för. På många områden vill vi att det allmänna helst skall betala full täckning för de tjänster som staten tillhandahåller, och i flertalet fall är det fråga om en betydligt högre kostnads-täckning än i detta fall.

Vi får inte glömma bort att fastighetsägarna genom äganderättsutredningarna får sina fastighetsförhållanden defintivt utklarade. Detta är av stort värde för dem. De får då möjlighet att få in-teckningar och att sälja fastigheten. Som herr Skårman också antydde kan man väl säga att det egentligen inte är samhällets fel utan i synnerhet dalafolkets. Det är ju så, herr Isacson, att det i synnerhet är i Dalarna, i Kopparbergs län, som detta gäller, även om vi också har några andra områden i samma situation här i landet. Vederbörande har själva velat ordna äganderättsförhållandena och har hållit samhället utanför. Det är därför det blivit så oerhört komplicerat, när man nu skall ta itu med saken.

Jag tyckte inte att det var alldeles rättvist av herr Isacson att säga att det förefaller som om man inte tagit tillbörlig hänsyn till dessa frågor. Jag tycker att detta uttalande är överraskande, ty vi har i ett par omgångar under de senaste åren tagit ställning just till möjligheterna för en äganderättsutredning, och vi vet ju — där kan jag gärna ansluta mig till vad herr Isacson sade — att det kostar samhället mycket stora pengar att driva denna verksamhet. Vi har fått goda resultat av den sedan vi förenklade förutsättningarna för äganderättsutredningen. Det har betytt mycket, och herr Isacson kom även själv i sitt anförande in på att goda resultat uppnåtts.

Det är klart, herr Isacson, att det

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

skulle vara önskvärt att lantbruksnämnderna kunde lägga upp en betryggande markreserv både i Kopparberg och på annat håll. Men vi har dock i avvaktan på ställningstagande när det gäller den framtida skogspolitiken menat att lantbruksnämnderna bör uppträda med viss försiktighet när det gäller att köpa upp skog. Risken är eljest att vi skulle binda mycket pengar i ett innehav av skog hos lantbruksnämnderna i avvaktan på vad som sedan skall komma.

Jag kan inte tro att det skulle vara så förfärligt olyckligt om i Kopparbergs län och inom de områden där utredningar nu pågår äganderätten flyttas över till vissa fastigheter, även om något bolag skulle komma med — flera bolag är ju redan med i dessa sammanhang och det är ju ofta en blandning av enskilda och bolag som är ägare — så tror jag inte att detta nämnvärt behöver förändra bilden. Därför vill jag, herr Isacson, säga att jag inte är lika övertygad som han om att man i varje sådant här fall skall tillråda att lantbruksnämnden träder in som köpare, även om jag medger att det kan vara en fördel att på detta sätt underlätta bildandet av rationella fastigheter i framtiden, så finns det ändå gränser för hur långt man kan binda kapital i denna strävan.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Tack vare mitt inlägg fick vi i alla fall en trevlig historiskrivning. Jordbruksministern anser allting bero på att vi lantmätare är så dyra. Jag vill påpeka att från 1927 och tjugo år framåt i tiden kostade en avstyckning upp till 15 000 kvadratmeter 35 kronor. Det diskuterades väldigt mycket om man skulle få ta något extra, t. ex. när det gjordes en sammanläggning eller vidtogs någon annan sådan åtgärd. Det visade sig att vid gränsbestämning kunde man ta extra betalt

efter en taxa som föreskrev 12 kronor per dag. Det ansågs att en arbetsdag skulle omfatta åtta timmar. Det blir en krona och femtio öre i timmen.

Nu efter tjugo år av statligt lantmäteri är det meningen att taxan skall höjas från 78 kronor till 88 kronor i timmen. Jag gjorde en gång i tiden en uträkning av hur många procent det innebär, och det var ganska många. Allting kostar pengar, och staten kan ju inte bara lägga ut överallt. I den mån förhållandena beror på lagstiftningen eller på att staten inte har sett om sitt hus bör det väl ändå vara möjligt att med bidrag rätta till förhållandena. Kalla det subvention, ty det låter alltid bra! Jag tycker kanske inte att man skall inrikta sig enbart på taxan utan snarast förenkla fastighetsbildningsförhållandena. Hur skall man kunna klara upp de delade mossar som finns på gränsen mellan Skaraborgs och Älvsborgs län, om man inte får gå till väga på ett mycket enkelt sätt? Förrätningskostnaden blir i alla fall högre än vad marken är värd, och det kan inte vara riktigt.

I det långa loppet skulle det nog vara till fördel för statsverket att inte ta ut full kostnadstäckning. I områden där det finns detaljplan tas det därtill inte ut någon delprocent utan fullt 100 procent av kostnaderna. Det är svårt att säga om inte däri också ingår kostnader för en del rent administrativa saker. Det finns därtill administrativa föreskrifter som är onödigt omständliga med hänsyn till markens ringa värde. Jag tror att man måste och kan förbilla detta och inte bara får skjuta avgörandena på framtiden. För tillfället har lantmäteriet för stor arbetsbalans och hinner inte med uppgiften, men allmänheten har fått klart för sig att allt sådant här kostar mycket pengar, och därför skjuter man det på framtiden. Det betyder inte att uppgifterna är lösta, och vi kommer inte ifrån att de så småningom måste lösas.

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jordbruksministern ansåg att dalmasarna delvis kunde skylla sig själva. De har hållit samhället utanför, sade herr Holmqvist. Det är en hård dom, och den är kanske riktig, men jag tycker inte att den nuvarande generationen skall lida för gamla förmyndelser. Dalmasarnas nackstyhvet har vi för resten haft nytta av i andra sammanhang, så det kan kanske förlätas att de gjort även sådana här saker.

Jag skulle vilja ta upp ett problem som jordbruksministern berörde, nämligen frågan om kostnaden för äganderättsutredningen. Jag sade inledningsvis att det kan tänkas att den kostnaden borde den enskilde kunna ta, eftersom han får sina fastighetsförhållanden uppordnade. Han får möjlighet att sälja, att ta inteckningar osv., men stärbhusförhållanden och andra svårigheter gör att det lätt blir stopp för en äganderättsutredning, om det finns en känsla av att kostnaderna blir höga. I vissa områden är en sådan utredning mycket komplicerad och blir mycket dyrbar. Då kan man säga att om sådana särskilda skäl föreligger så bör lantmäteritaxan kunna sättas ned på lantmäteristyrelsens beslut, såsom det står i interpellationssvaret.

Jag tror att det skulle kunna bli en sporre om man säger att äganderättsutredning, som följs av ägoutbyte och omarrondering, till största delen bekostas av staten. Här är det nämligen ett samhällsintresse att någonting händer — och händer snabbt — innan vi får ett kaotiskt tillstånd, där det blir allt svårare att över huvud taget få ett grepp över förhållandena.

Vi skall nog inte vänta på skogsbruksutredningen i detta sammanhang. Jag kan inte fatta att den skulle kunna klara upp dessa problem. Man måste ju ändå i bakgrunden ha hela äganderättsutredningen.

Jag har inga principiella invändningar mot att en fastighet går över från en ägare till en annan och att juridiska

personer kommer in i bilden på ett annat sätt än tidigare. Här pågår ett mycket smidigt ägoutbyte mellan juridiska och enskilda personer. Här har under de senaste åren med lantbruksnämndens medverkan genomförts mycket betydande ägoutbyten utan att det förmärks någon aktivitet från centrala statliga institutioner. Dessa ägoutbyten har skett som en enkel åtgärd mellan berörda parter.

Men för att man skall kunna få vetliga förhållanden inom den här stor-skiftesbygden krävs det en viss strategi när fastigheter blir till salu, i synnerhet när det är fråga om nyckelfastigheter. Det finns ju mer eller mindre strategiskt intressanta fastighetsbildningar.

Här är det precis på samma sätt som när en general skall planera sin strategi. Han vet att på vissa punkter är det intressant och på andra ointressant att placera styrkor. När man köper jord gäller det att strategiskt välja ut de rätta objekten att placera pengar i.

Vem som sedan blir köpare anser jag för min del inte vara det intressanta i detta sammanhang, utan det intressanta är att man får möjligheter att rulla upp problemen så att man kan börja byta. Det kan många gånger ge inte bara dubbel effekt utan både tredubbel och fyrdubbel effekt om man kan få till stånd ett vettigt ägoutbyte.

Det är därför jag menar att detta spørsmål är intressant. Det kan binda pengar och det binder pengar, men det är inte meningen att pengarna skall bindas för evärdlig tid, utan det gäller bara att väga dessa kostnader mot de kostnader som vi ådrar samhället för hela lagaskiftesverksamheten. Den är fruktansvärt dyrbar. Tänk bara på allt folk som krävs för den! Hela verksamheten stagnerar på många håll därför att det inte finns folk att få.

I många fall har skiftesverksamheten pågått hela decennier, och vi ser ändå inte slutet på den. Man frågar sig då: Är detta någonting som egentligen

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

skall gå före ett smidigt och enkelt sätt att på diskussionsbasis lösa problemen? Jag tror att det *nu* är mycket lättare att göra det än bara för tio år sedan. Synsättet har förändrats, kanske tack vare generationsväxlingen. Faktum är att gemene man som i dag bygger och bor i detta område i de flesta fall är inställd på att vara med och hjälpa till att försöka få rätsida på ägoförhållandena och att finna de rätta formerna härför.

Därför tycker jag det principiellt är mycket intressant hur hela denna fråga kommer att lösas i framtiden.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det är klart att man mycket väl skulle kunna tänka sig andra vägar att lösa dessa frågor än dem vi nu slagit in på. Herr Skärman hade tankar åt det hållet. Man skulle t. ex. kunna tänka sig att staten går in och försöker köpa upp så mycket mark som möjligt och sedan gör en omfördelning.

Alla sådana här uppslag är emellertid också behäftade med den svagheten att de möter en verklighet som är mycket svår att komma till rätta med, därför att de förhållanden som skall redas ut är så invecklade. Då hjälper det nästan inte vilka metoder man i övrigt vill använda för att så att säga tillförsäkra de ofta okända ägarna ett tillräckligt stort mått av rättssäkerhet.

Jag tror inte att man alls skall räkna med att detta kan rättas till på en gång. Här har vi under årtionden haft ett problem, och jag har en känsla av att det verkligen börjat röra på sig först under de senare åren. När man ser redovisningen över vad som nu är kartlagt och utrett uppe i Kopparbergs län får man en känsla av att vi nu för första gången i alla fall ser en möjlighet att lösa dessa frågor.

Sedan är naturligtvis frågan vad vi kan uppnå genom rationalisering. Här kan jag anknyta till herr Skärman — det är klart att förutsättningar i det

hänseendet finns. Lantmäteristyrelsens ledning har gjort mycket stora ansträngningar i den vägen, försökt delegera arbetsuppgifter och i ökad utsträckning ta tekniker och biträden i anspråk för en rad förrättningar. Om herr Isacson hade studerat hur det går till på fältet, skulle han nog ha upptäckt att lantmäteriet har vinnlagt sig om mycket smidiga arbetsmetoder på detta område. För en tid sedan hade jag tillfälle att i detalj diskutera problemen med en lantmätare som leder ett av de här projekten. Han beskrev för mig hur han arbetar. Man anställer till och med folk i bygden för hantlangararbeten och medverkan på annat sätt. I verkligheten får ofta de ägare, vilkas förhållanden man utreder, tillfälle till sysselsättning för lantmäteristyrelsen, de får med statsbidrag hjälpa till att klara upp sina egna förhållanden.

Jag vill gärna ta tillfället i akt och säga att myndigheterna enligt min uppfattning verkligen har vinnlagt sig om att söka finna så smidiga arbetsmetoder som över huvud taget är möjligt i detta sammanhang. Sådana faktorer får man också ta hänsyn till när man bedömer dessa frågor. Självfallet är det en mycket grannliga uppgift för lantmätarna att sköta sådana här utredningar, men jag tror man kan säga att erfarenheterna har varit goda, och jag är övertygad om att vi efter hand också skall kunna få uppslag till ytterligare förbättringar. Vi kan dock inte tänka oss en så stor och radikal förändring att situationen nämnvärt skulle kunna ändras.

* Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Jordbruksministerns anförande kan möjligen tydas så att jag skulle ha riktat en anmärkning mot myndigheterna för att de inte nedlägger tillräckligt mycket av intresse och förmåga på att verkligen lösa dessa problem. Kan man läsa ut något sådant

Ang. kostnaderna för äganderättsutredningar inom Kopparbergs län, m. m.

ur mitt anförande, så förstår jag inte hur man läser det; vi får väl se vad som står i protokollet. Jag vill understrika att jag inte ett ögonblick försökt rikta anmärkning mot någon myndighet.

Men lantmäteriet är bundet av den nuvarande fastighetsbildningslagen och den speciella dalalagen på detta område, och det är inte något smidigt instrument. Man har naturligtvis gjort vad man kan för att åstadkomma förenklingar, det är jag fullt medveten om. Den ändrade lagstiftningen enligt proposition 167 kommer också att ytterligare förenkla detta. Det skall vi hälsa med tillfredsställelse. Men därmed är icke problemen lösta. Detta är en mycket tungrodd historia — det hela tar så lång tid att medan gräset gror dör kon; lagstiftningen kommer hela tiden att ligga efter, utvecklingen går snabbare. Därför söker man efter möjligheter till ett smidigare förfarande. Äganderättsutredningen plus ett frivilligt ägoutbyte och omarrondering är enligt min mening ett smidigt instrument, men därmed har man inte ersatt hela lagaskiftesförordningen, det vill jag gärna ha sagt; vi kan inte slopa den i och med detta. Vi väntar med intresse på den nya fastighetsbildningslagen. Låt mig bara citera ur Svensk Lantmäteritidskrift vad överlantmätare C. A. Ramberg säger beträffande en ny omskiftesetapp, mot bakgrunden att det inte nu finns personal och möjligheter i övrigt för några nya omskiftesetapper: »Vad vi väntar på innan en ny omskiftesetapp kan sättas i gång är den nya lagens fastighetsregleringsinstitut med ett enklare, smidigare och snabbare förrättningsförfarande, friare avgränsning av regleringsobjekten, inbyggd storleksrationalisering och nya, väl avpassade regler för gemensamhetsskogsbildning.»

Han har därmed visat att den nuvarande lagstiftningen icke uppfyller kraven i detta avseende, och det är väsentliga krav, just när det gäller att

komma till rätta med detta problem. Med detta har jag sagt att det ena icke ersätter det andra. Av olika goda ting skall man försöka utnyttja alla goda ting på ett smidigt sätt. Det var bara det jag vill ha med i denna diskussion.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 177—189, bankoutskottets utlåtande nr 58, första lagutskottets utlåtanden nr 60 och 62—64, andra lagutskottets utlåtanden nr 69 och 70, tredje lagutskottets utlåtande nr 57 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 57 och 58.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde andra lagutskottets utlåtande nr 69 skulle uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 177.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 174, med återkallelse i viss del av propositionen nr 141 med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m. samt av propositionen nr 171 med förslag till lag om hyresnämnder.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av proposition med förslag angående rösträtt för utlandssvenskar m. m. jämte motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 190, i anledning av motioner om en tidsplan för de beslutade skolreformernas genomförande;

nr 191, i anledning av motioner om en plan för forskningsorganisationen vid universiteten;

Interpellation ang. åtgärder för tryggande av sysselsättningen i Sjuhäradsbygden

nr 192, i anledning av motioner om främjande av den tekniska forskning-
en m. m.;

nr 193, i anledning av motioner om utredning angående utformningen av den svenska rymdverksamheten;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av lantbrevbärbilar; samt

nr 195, i anledning av motioner angående planeringen av investeringarna på trafik- och samfärdsområdet; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av väckta motioner angående läkemedelsförsörjningen; samt

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 5 december 1958 (nr 566) om ersättning för krigsskada å egendom.

Interpellation ang. åtgärder för tryggande av sysselsättningen i Sjuhäradsbygden

Ordet lämnades på begäran till herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp), som anförde:

Herr talman! Sett i relation till andra industriregioner inom landet har Sjuhäradsbygden ett ensidigt näringsliv. Sedan lång tid tillbaka har textil-, trikå- och konfektionsindustrin varit starkt koncentrerad till dessa bygder. Av de omkring 700 företagen, med drygt 35 000 anställda, inom konfektionsindustrin är det övervägande antalet lokaliserade till Sjuhäradsbygden. Denna koncentration har tveklöst haft stor betydelse för sagda näringsgrens utveckling. De olika företagen har kunnat taga del av varandras erfarenheter och rön, och inom regionen har skolats en mycket kunnig arbetar- och tjänstemannakår.

Ensidigheten i näringslivet har dock under senare tid vållat stora problem

för befolkningen i Sjuhäradsbygden. Trots omfattande insatser i fråga om rationalisering och övrig anpassning till marknadssituationen från företagets sida har konfektionsindustrin i dag, betydande svårigheter. På grund av ett högre löneläge, omfattande sociala kostnader, inflation m. fl. faktorer är det omöjligt för den inhemska konfektionsindustrin att konkurrera med de importerade produkterna, t. ex. från Hongkong och Jugoslavien. Den i vissa länder genomförda devalveringen har ytterligare försämrat situationen. Sammantaget har detta resulterat i och förväntas resultera i företagsnedläggelser och driftinskränkningar. På grund av industrins struktur — svårigheter att automatisera produktionen och på grund av att en betydande del av tillverkningen sker genom lönsömnad i hemmen — drabbas jämförelsevis många människor när ett företag tvingas upphöra.

Situationen på arbetsmarknaden i Sjuhäradsbygden förvärras av att två andra stora näringsgrenar, skogsbruket och jordbruket, också har svårigheter. Konjunkturerna inom träindustrin är sådana, att avverkningen, och därmed antalet arbetstillfällen, kommer att begränsas avsevärt under instundande vinter. Jordbruket har drabbats av akuta svårigheter på grund av dåligt resultat av fodersädsskörden. Generellt sett är jordbrukets situation i Sjuhäradsbygden lika besvärlig som på andra håll i landet, där lantruken anses vara för små. Enligt den nya jordbrukspolitiska ordningen synes de statliga kreditgarantierna blott i mycket ringa utsträckning kunna komma att åtnjutas av Sjuhäradsbygdens lanbrukare. Följden måste bli omfattande reduktioner av denna näringsgren.

För befolkningen i Sjuhäradsbygden är det av avgörande betydelse att åtgärder vidtages för att trygga sysselsättningen. Vissa insatser har redan gjorts från statsmakternas sida, men de är långt ifrån tillräckliga. En aktiv lo-

Interpellation ang. åtgärder för tryggnad av sysselsättningen i Sjuhäradsbygden

kaliseringpolitik är nödvändig. Om inte åtgärder vidtages nu är riskerna för ett vikande befolkningsunderlag överhängande. De lokaliseringspolitiska åtgärder som krävs bör ta sikte på att underlätta situationen för befintliga näringsgrenar men också på att skapa förutsättningar för ett mera differentierat näringsliv, allt i syfte att öka antalet arbetstillfällen.

En satsning på Sjuhäradsbygden är mycket välmotiverad även ur andra synpunkter. Genom sitt läge, med goda kommunikationer och relativ närhet till ett storstadsområde, måste regionen bedömas ha goda utvecklingsmöjligheter. Därtill kan läggas att bygden erbjuder en mycket god miljö för sin befolkning.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vid-

taga för att trygga sysselsättningen för befolkningen i Sjuhäradsbygden?

Kammaren medgav, att ifrågovarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades en av herr *Carlsson, Eric*, avlämnad, av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 926, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 167, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.45.

In fidem
Torgny Asplund

Onsdagen den 6 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne november.

Herr *Persson, Fritz*, åt vilken kammaren tidigare beviljat ledighet från riksdagsgöromålen till och med den 3 i denna månad, erhöll på grund av ett från honom inkommet, nu uppläst läkarintyg, utvisande att han vore sjukskrivnen till den 3 januari 1968, förlängd ledighet till och med innevarande höstsessions slut.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Föredrogs Kungl. Maj:ts skrivelse nr 174, med återkallelse i viss del av propositionen nr 141 med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m. samt av propositionen nr 171 med förslag till lag om hyresnämnder.

Ordet lämnades på begäran till herr statsrådet **GEIJER**, som yttrade:

Herr talman! Jag skall be att få närmare motivera den här omnämnda skrivelser.

Jag vill först erinra om att hyresregleringslagen tillkom som en provisorisk lagstiftning, betingad av de speciella förhållanden som rådde under andra världskriget. Den har naturligtvis med åren kommit att förete vissa kantigheter — t. ex. utgår generella hyreshöjningar schablonmässigt, hyresgäst och hyresvärd får inte avtala om hyreshöjning när en lägenhet rustas upp, hyres-

nämnderna måste godkänna även mycket höga hyror i den privata nybyggnationen och vid modernisering av lägenheter i det äldre beståndet.

Det har därför sedan länge framstått som önskvärt att få en permanent allmän hyreslag, och två statliga kommittéer har varit sysselsatta med detta arbete. Den senaste, hyreslagstiftningssakkunniga, innefattade i sig förutom ämbetsmannarepresentanter företrädare för såväl hyresvärdssom hyresgästintressen och företrädare för olika politiska partier. Inom denna utredning, som jag har tillhört, strävade man efter att få fram ett enhälligt förslag, som då förutsatte eftergifter på ömse håll. Hyreslagstiftningssakkunniga lyckades komma fram till enhällighet utom på en punkt, som dock inte rörde den väsentligaste frågan, nämligen hyressättningsnormerna. Betänkandet är därför att se som ett s. k. paket.

Propositionen bygger på hyreslagstiftningssakkunnigas förslag, men efter den remisskritik som förekom, särskilt från hyresrådets sida, har man i propositionen gjort en utbyggnad av hyresparrarna, och dessutom har förslaget försetts med vissa övergångsbestämmelser.

Det mottagande som propositionen fick när den först blev bekant i sina huvuddrag var från de flesta håll välvilligt, och det såg ut som om man skulle ha möjligheter att kunna sätta skutan i sjön — att kunna övergå till ett nytt system för hyressättningen på hyresmarknaden något så när i lugn och ro och under medverkan från fastighetsägarnas och hyresgästernas organisationer.

När motionerna väcktes i oktober månad visade det sig emellertid att den enighet som hittills hade rått, åtmin-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

stone när det gällde folkpartiet som hade representation i hyreslagstiftningssakkunniga, inte längre förelåg. De motioner som mittenpartierna lade fram visade, att man i själva verket syftade till ett helt annat hyressättnings-system än det som regeringen hade byggt upp i sin proposition.

Medan regeringens proposition byggde på tanken att man måste ha hyrespärrear, som förhindrade att efterfrågetrycket i bristorterna slog igenom till icke önskvärda hyreshöjningar, har mittenpartiernas motioner gått ut på att här skulle det bli mycket kraftiga hyresstegringar. Det enda som mittenpartierna i en sådan situation ansåg att man kunde göra var att införa långa övergångstider för att hyresgästerna så att säga skulle få vänja sig vid dessa kraftiga hyresstegringar.

Jag anser det nödvändigt att erinra om detta och jag vill först nämna, att den grundtanke som propositionen bygger på kom till uttryck redan i hyreslagstiftningssakkunnigas betänkande, som var enhälligt och även biträdades av en företrädare för folkpartiet som anses — med rätta, vill jag mena — vara en av de främsta i det partiet i fråga om bostadsproblemen. I hyreslagstiftningssakkunnigas betänkande sägs att genom förslaget om hyrespärrear skulle man kunna motverka en »ofta av knapphetsbetingad efterfrågan framkallad icke önskvärd uppskrivning av hyresnivån». Därtill kommer, sägs det i betänkandet, att det växande beståndet av allmännyttiga lägenheter, för vilka bruksvärdet låter sig lättare överblicka, kommer att ha en stabiliserande betydelse.

I propositionen kommer samma grundtanke till uttryck och jag nöjer mig med att citera från s. 189, där departementschefen säger: »De särbestämmelser som enligt min mening är behövliga för bristorterna bör innebära att också den absoluta hyresnivån blir i viss mån låst och att den alltså inte kommer att styras av efterfrågetrycket.»

Vad säger då mittenpartierna?

Låt mig citera något av sammanfattningen i motion II:1103 från folkpartiet, där man talar om »den anpassning i huvudsak uppåt av hyressättningen, som regeringsförslaget syftar till» — jag ber att särskilt få understryka detta »*syftar till*». Man vill göra gällande att propositionen skulle ha till syfte att kraftiga hyresstegringar skulle uppstå. Och motsvarande formuleringar finner man på åtskilliga ställen i den av centerpartiet framlagda motionen.

Jag vill gärna redan nu säga, att när dessa motioner framlades sade man sig inom regeringen, att det kanske i en situation med en sådan helomvändning vore lika bra att omedelbart ta tillbaka propositionen. Men vi trodde faktiskt inte, att man i utskottet skulle vinna gehör för de tankar som låg bakom mittenpartiernas motioner.

När det emellertid för ett par dagar sedan stod klart, att mittenpartiernas representanter i tredje lagutskottet avsåg att ställa sig bakom dessa motioner, så framstod det för regeringen som klart att det i en sådan situation inte längre fanns förutsättningar för att i en avspänd atmosfär kunna genomföra detta nya hyressättnings-system. Vi har alltså uppfattningen, att den proposition som vi framlagt skulle innebära en modernisering av hyreslagen efter de behov som föreligger i dag, att vi där har byggt in hyressättningsnormer som innebär att samhället alltså har en möjlighet till överblick och kontroll över hyressättningen, så att denna inte kan styras i en icke önskvärd riktning.

Men när situationen nu har utvecklats så som skett, förefaller det som om tiden inte var mogen att i dag ta detta steg utan att det är bättre att vi här får låta tiden utvisa när det kan vara lämpligt att frågan tas upp igen.

Vi har därför beslutat att återkalla propositionen. Innebörderna av detta är ju att vi tills vidare får behålla det system som vi har på hyresmarknaden med den nuvarande hyresregleringen,

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

de nuvarande hyresnämnderna och med hyresrådet som överinstans.

Jag vill bara avslutningsvis säga, att det må vara att hyresregleringskostymen kanske i dag efter 25 år är litet omodern och att den med åren fått en hel del skavanker. Men man skall komma ihåg att den är slitstark och framför allt för hyresgästerna pålitlig. Då är det bättre att vi hänger in den nya kostymen ett tag i garderoben, och så får vi se när den kan tas fram.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC,
(cp):

Herr talman! I anledning av remiss av regeringens hemställan om återkallande av Kungl. Maj:ts propositioner nr 141 till vissa delar och 171 i dess helhet angående hyresregleringen vill jag på centergruppens i tredje lagutskottets vägnar göra följande deklaration.

Vi har från centerns sida mycket länge intagit en klart uttalad ståndpunkt att hyresregleringen bör avskaffas, att den har överlevt sig själv. *Lika klart har vi varje gång frågan varit uppe till behandling understrukit att avvecklingen måste ske successivt, så att inte hyresgästerna drabbas av alltför kraftiga prishöjningar på bostäder.*

Regeringen lade fram ett förslag om att hyresregleringen i bristorterna skulle avvecklas inom en tid av fyra år och i övriga berörda orter på två år. I det läget fann centerpartiet att man med en längre övergångstid borde kunna er hålla en jämnare och därmed mindre kännbar belastning för de människor det här gäller, nämligen hyresgästerna. I anledning av Kungl. Maj:ts proposition motionerade vi därför om en övergångstid av sex respektive fyra år.

Man kan naturligtvis alltid diskutera, hur lång en sådan här successiv avvecklingsperiod skall vara. Därför försökte vi allvarligt att i tredje lagutskottet åstadkomma en kompromisslösning på fem respektive tre år, när vi omsider iakttog att socialdemokraterna hade vissa besvär med denna frågas hand-

läggning. Kompromissen avvisades mycket kategoriskt av vissa socialdemokrater, av vissa andra socialdemokrater mindre kategoriskt.

Ärendet gjordes högdramatiskt när — efter bordläggning av frågan i utskottet — regeringen i extra konselj under gårdagen beslutade om det återkallande av propositionerna, som nu står på kammarens föredragningslista.

I en i samband med en presskonferens i går utsänd kommuniké söker man nu från regeringens sida överväldra ansvaret för den »omkomna» propositionen på mittenpartierna. Detta verkar på mig ganska långsökt, särskilt som man under de senaste veckorna kunnat iaktta en skärpt kritik från framför allt hyresgäströrelsens sida, där vi ju inte har agerat.

Något säger det väl också, att ett flertal socialdemokratiska ledamöter med den inflytelserike Carl Albert Anderson som huvudmotionär i denna kammare har avgett särskilda motioner i anledning av propositionens förslag.

Tvärtemot vad den socialdemokratiska kommunikén säger torde det väl vara så, att splittringen i denna fråga inom regeringspartiets riksdagsgrupp jämte kommunisternas avslagsyrkande har varit den *egentliga* orsaken till det uppkomna läget. Jag vägrar tro att vår starka regering — om det skall vara citationstecken eller inte låter jag den enskilde lyssnare bestämma — låtit sig påverkas enbart av förekomsten av mittenpartiernas motioner.

Det sägs i gårdagens kommuniké att bl. a. centerpartiet misstolkat förslaget från regeringen i syfte att skapa oro bland hyresgästerna. Jag vill bestämt vända mig emot detta påstående. Lika bestämt vill jag vända mig emot kommunikéns formulering att centerpartiet skulle ha frångått sina tidigare deklamationer. Det framgår av min inledning här att vi har full täckning för vår inställning i denna fråga och för vårt motionerande.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Jag vill inte direkt beteckna regeringens åtgärd som en panikhandling. Även om det har skymtat i tidningspressen på sina håll att det är på det sättet vill jag alltså inte beteckna regeringens åtgärd på det sättet. Men nog är det fråga om en alldeles onödig överdramatisering.

Låt mig till sist, herr talman, säga att den gjorda jämförelsen med försvarsöverenskommelser i detta land är mycket, mycket långsökt i denna fråga, ty alla i utskottet var ense om att en reform som denna behövs. Diskussionen har gällt övergångstidens längd, och det är denna fråga som tvisten gäller.

Jag har, herr talman, i detta läge intet yrkande, då jag inte vill obstruera.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag skall inte orda så mycket i själva remissfrågan, då jag utgår ifrån att remiss till lagutskott av Kungl. Maj:ts skrivelse kommer att ske i vanlig ordning. Det förändrar för utskottets del i och för sig inte så mycket i själva sakfrågan, då utskottet på grund av föreliggande motioner ändock har underlag att sakbehandla det föreliggande förslaget till ny hyreslag.

Den i går avlämnade regeringsskrivelsen innebär då egentligen bara en deklARATION att regeringens ledamöter, och som följd därav, förmodar jag, deras partikamrater, kommer att rösta emot det av regeringen själv tidigare under året framlagda lagförslaget och i stället ansluta sig till de yrkanden som framlagts i en kommunistmotion i ärendet.

Jag skall inte heller närmare gå in på själva sakfrågorna. Jag får tillfälle att återkomma till dem senare vid sakbehandlingen i kamrarna. Jag skall bara i anledning av vad statsrådet Geijer här sade framhålla, att de motionsyrkanden som han talar om är helt upplagda att tillgodose samma syfte som han själv säger att propositionen åsyftar. Det är vissa detaljer som man diskutere-

rar i motionsyrkandena och vill tillgodose på ett annat sätt. Det finns även motionsyrkanden från andra partier, även från regeringspartiets sida, men de har ej föranlett någon reaktion. Vi kan inte acceptera att regeringspartiet ensamt skall ha monopol på att framställa sådana yrkanden.

Herr Dahln kommer senare att behandla den akuta situationen och regeringens kovändning ur allmänt politiska aspekter, men för min del har jag känt ett starkt behov att ge uttryck för en upprörd reaktion från utskottets synpunkt.

Som bakgrund härtill vill jag först erinra om riksdagsordningens föreskrift i 36 §, punkt 6, att statsrådsledamot inte må delta i utskott. Vi har ju för länge sedan kommit ifrån tesen att grundlagarna skall läsas endast efter ordalydelsen och är på det klara med att man skall tillämpa dem efter deras andemening. Den nämnda bestämmelsens ändamål är ju också klar: Regeringen skall inte blanda sig i utskottens behandling av till dem remitterade ärenden.

Ur den synpunkten är det något oerhört som här inträffat. Under pågående utskottssammanträde, medan man håller på och slutjusterar hyreslagspropositionen, kallar regeringen till sig de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet. Efter detta besök låter regeringen genom dessa skickebud, som nyss suttit och godkänt en skrivning innebärande att utskottet anser att lagförslaget till väsentliga delar tillgodoser de synpunkter som bör vara vägledande, meddela att den numera helt förkastar propositionen.

Som skäl härför anföres, att folkpartiets och centerpartiets representanter vid utskottsbehandlingen anslutit sig till vissa motionsyrkanden rörande en detalj i övergångsbestämmelserna.

Jag skall inte här säga så mycket om de utskottsledamöter, som iklätt sig den ynkliga och självutplånande rollen av budbärare, utan riktar strålkastar-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

ljuset direkt på regeringens agerande i denna sak.

Det gäller ju här en inblandning i utskottets och dess ledamöters rätt att ta ställning i föreliggande frågor, som är häpnadsväckande. Det innebär en påtryckning — jag är nästan frestad att säga utpressning — som jag hade hoppats att vårt rättsväsens högste vårdare skulle anse sig vara för god för.

När jag söker finna skälen för ett sådant handlande, kan jag vid genomläsning av det statsrådsprotokoll, som bifogats den nya skrivelsen, inte gärna finna annat än att det är en handling i panikens tecken — jag har således i detta avseende en annan uppfattning än herr Gustafsson — en panik som utlösts av nödrop från valbossarna ute i landet.

En sådan handling medför ofta risk för att man kommer ur askan i elden. Jag tror att så kommer att ske i det här fallet. Vi hörde i radioekot i går kväll att representanter för de båda medborgargrupper som är närmast berörda av denna lagstiftning, således både hyresgäster och fastighetsägare, uttalade sitt starka missnöje, sitt beklagande och sin bestörtning över vad som har skett.

Jag är övertygad om att det övergrepp, som här skett mot utskottet och dess ledamöter, mot riksdagen och mot de närmast berörda medborgargrupperna, kommer att visa sig vara en bumerang, som kommer att slå tillbaka på dem som kastat den.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad utskottets ordförande här anfört vill jag göra några reflexioner.

Herr Alexanderson säger, att utskottets socialdemokratiska ledamöter bara har en kommunistmotion att falla tillbaka på, om man skulle yrka avslag på det hela. Jag vill råda utskottets ordförande att se på alla motioner som föreligger i utskottet. Det finns bl. a. en

socialdemokratisk avslagsmotion, som väckts av herr Lundberg i Uppsala.

Även om man är upprörd och överhettad i denna situation, tycker jag nog att det finns all anledning att behandla även denna fråga så sakligt som möjligt.

Herr Alexanderson säger att »det är någonting oerhört som har skett».

Nej, det är det inte! Ty det är väl naturligt att det, om två partier tror sig kunna uppträda hur som helst i ett ärende av detta slag, måste finnas möjligheter för ett annat parti att reagera — och det är precis vad som nu har skett. De socialdemokratiska ledamöterna i tredje lagutskottet har inte varit skickebud. Vad vi anförde i går var helt enkelt, att situationen i dag är annorlunda än den var tidigare under utskottsbehandlingen. Vi har icke varit några skickebud, men vi har utifrån de förutsättningar, som fanns i går, intagit den ställning vi gjort.

Det är möjligt att ordföranden i utskottet blev överrumplad av vad som förekom — allt tydde på detta under utskottsbehandlingen — men det bör ju inte föranleda att man tar till allt för starka ord, när man tar upp det hela i riksdagen i dag. Det är här inte fråga om några nödrop från valbossar och det är inte fråga om några bumeranger, herr Alexanderson, utan det är kanske mera fråga om — som herr statsrådet Kling sade i går — politisk anständighet. Här har mittenpartierna under många år av agitation sagt att de vill ha bort hyreslagstiftningen, men de har ändå inte i den slutliga situationen vågat ta konsekvenserna av sitt eget handlande.

Nu sitter man där, herr Alexanderson! Och det är därför som vi får uppleva den upprördhet som utskottets ordförande här talar om.

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Jag skall senare återkomma med en kommentar till herr Nils-Eric Gustafssons inlägg.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Vad beträffar herr Alexandersons inlägg vill jag omedelbart och mycket bestämt tillbakavisa hans påstående att det skulle ha skett någon inblandning från regeringen i utskottets handlande.

Det kan väl knappast betraktas som någon inblandning, eller som något oriktigt eller felaktigt att utskottets ledamöter har överläggningar med regeringen. Jag vill mycket klart säga ifrån att regeringen icke har utövat några påtryckningar på de socialdemokratiska utskottsledamöterna. De har haft sin fulla frihet att handla i utskottet, och icke efter några direktiv från regeringen.

Till slut vill jag bara framhålla, att om det har uttryckts missnöje från hyresorganisationernas sida, så bottnar det i att man skjuter på det nya systemet och därigenom på den tidpunkt, då hyresgästorganisationer och fastighetsägareorganisationer skall få tillfälle att utveckla en fri förhandlingsverksamhet på detta område.

Man kan förstå att de är ledsna över det, men ansvaret därför ligger verkligt inte hos regeringen.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga till herr Göran Karlsson, att jag inte så mycket berörde utskottsledamöternas agerande i detta fall, ty det anser jag vara tämligen ovidkommande. Jag vill dock göra det tillrättaläggandet, att jag inte sade någonting om att det bara fanns en kommunistmotion att falla tillbaka på, utan konstaterade att den ståndpunkt de socialdemokratiska ledamöterna nu intar i stort sett överensstämmer med kommunistmotionen.

Beträffande statsrådet Geijers inlägg måste jag absolut vidhålla, att regeringens handlande utgör en stark inblandning i utskottets behandling. Det förelåg ju ett muntligt besked från utskottets ledamöter att regeringen, i anledning av att folkpartiets och center-

partiets representanter vidhöll ett visst yrkande i anslutning till väckta motioner, skulle besluta att återkalla propositionen. Det måste om något vara en inblandning i utskottets behandling av ett ärende.

Skall vi ha det på det viset, så länge den nuvarande regeringen sitter, måste ju alla utskottsledamöter, när de skall ta ställning i betydelsefulla ärenden, fråga sig: Skall vi våga framföra det förslaget? Skall vi våga rösta på det sättet? Hur stor är risken för att regeringen kommer med repressalieåtgärder?

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner inte igen herr Alexanderson i dag. Han brukar vara en av de sakligaste ledamöterna i denna kammare, men han har tydligen tagit så illa vid sig av detta ärendes handläggning att han har övergivit sin sakliga attityd.

Vad är det för påtryckningar, herr Alexanderson, som regeringen skulle ha gjort på utskottsledamöterna? Jag ber bara att få det bevisat och inte bara i form av ett påstående.

Vad tredje lagutskottets socialdemokratiska ledamöter har gjort är att vi vid behandlingen av frågan — genom Knut Johansson — ställde en konkret fråga till mittenpartiernas representanter, om de var beredda att acceptera den redan i propositionen liggande kompromissen. På det svarade de nej. I den situationen begärde vi ajournering för att kunna ta kontakt med vår partiledning och regeringen.

Vad är det för någonting i detta, herr Alexanderson, som skulle vara så felaktigt?

Jag hälsar med tillfredsställelse att herr Alexanderson nu nämnde, att det inte bara var kommunistmotionen som yrkade avslag på propositionen utan att det även fanns en socialdemokratisk sådan.

Vilken ståndpunkt vi socialdemokra-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

tiska ledamöter i tredje lagutskottet kommer att inta vid frågans fortsatta behandling kan ju inte herr Alexanderson veta i dag, utan det får bli beroende av det kommande läget. Då regeringen har tagit tillbaka sin proposition, anser vi att saken därmed är klar. Men vill herr Alexanderson sedan driva behandlingen i utskottet på det sättet att man bara skall behandla motioner, som i och för sig hänger i luften, så är det klart att man kan agera så. Men vad blir resultatet av det som då framkommer? Jag föreställer mig att det blir ett mycket egendomligt utlåtande, som då avges av tredje lagutskottet till riksdagen — ett utlåtande som inte har några påtagliga likheter med dem som brukar komma från det utskottet.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Den skrivelse från Kungl. Maj:t som vi nu har att behandla är konstitutionellt sett ett unikt och mycket märkligt dokument. I och för sig har det under de gångna årtiondena vid ett par tillfällen förekommit att Kungl. Maj:t återtagit propositioner, men såvitt jag har kunnat finna har Kungl. Maj:t aldrig återkallat en proposition, som har sakbehandlats och beträffande vilken man i vederbörande utskott faktiskt har fattat beslut. I vissa delar har tredje lagutskottet fattat preliminära beslut, i andra delar — bl. a. vissa, som återtas här — har man fattat definitiva beslut.

Jag skulle vilja påstå med utgångspunkt från riksdagsordningen att Kungl. Maj:t saknar befogenhet att återkalla propositionen i nuvarande läge. Genom att utskottet har fattat beslut har det trätt en annan handling i propositionens ställe — en handling, ett beslut som riksdagens kamrar har att ta ställning till.

Herr talman! Liksom herr Alexanderson yrkar jag att skrivelsen remitteras till tredje lagutskottet och utgår

ifrån att den kommer att behandlas där. När riksdagens kamrar så småningom får utlåtandet från utskottet på bordet, är det självklart att riksdagen suveränt fattar sitt beslut. Skulle det komma att gå regeringen emot, är det knappast riksdagen, som skall ta konsekvenserna av detta, utan snarare regeringen.

Herr talman! Det är en annan sak i denna skrivelse, som kanske också är värd att påtalas. Visserligen har det aldrig förekommit någon offentlig diskussion om sekretessen i utskottens behandling av olika ärenden. Det finns beträffande vissa utskott direkta grundlagsbestämmelser om den sekretess man har att iaktta. Andra utskott fattar själva direkta beslut om vad som skall offentliggöras och vad som inte skall offentliggöras under den tid ärendet är under behandling. Det är till formen olika beslut i olika utskott. Jag har inte kunnat finna, att det i denna fråga finns något direkt beslut i tredje lagutskottet. Men man får väl å andra sidan mena, att den praxis som har utbildats väl i stort sett innebär att först i och med att handlingarna är klara från utskottet så föreligger en offentlighet.

Nu kan man, herr talman, av det protokollsutdrag som föreligger läsa det märkliga uttalandet om folkpartiets och centerpartiets agerande i tredje lagutskottet. Jag skulle vilja fråga: Hur vet regeringen någonting rent formellt om detta agerande i tredje lagutskottet?

Liksom herr Alexanderson tycker jag det är någonting oerhört som har inträffat, någonting som man måste reagera mot, för att det inte skall vinna hävd i riksdagens utskott, att man när som helst offentliggör vad som helst innan besluten är fattade och klara. Ledamöterna i utskotten skulle, om de riskerar att vad som sagts i en diskussion kanske återges ordagrant utanför utskottet, inte kunna arbeta på det fria sätt, som är nödvändigt för att vi skall kunna komma fram till hyggliga resultat i arbetet.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Statsrådet Geijer anslög tongångar, som fördelaktigt skilde sig från dem som användes av justitieministern och finansministern i går. Jag skall försöka följa herr Geijers föredöme och inte de två andra herrarnas.

Herr Geijer påpekade att det inom utredningen fanns en enighet, och att han hade förutsatt, att den enigheten skulle finnas kvar vid behandlingen i riksdagen. Men nu är det ju så, att regeringen ändrat i förhållande till utredningens förslag. Och det som nu av socialdemokraterna användes som skäl för att inte vilja vara med om hyresregleringens avveckling, nämligen att vi föreslagit något längre övergångstider än regeringen, fanns ju över huvud taget icke som förslag ifrån utredningens sida. Det är en uppfinning, som regeringen gjort på egen hand, och som jag tycker är bra. Om vi då säger, att vi tror att övergångstiden bör vara något längre, är detta ju inte att bryta en enighet. Det tycker jag vi skulle kunna vara överens om.

Sedan, herr talman, skall jag bara göra några ytterligare allmänna kommentarer om den politiska situationen. Vi får givetvis tillfälle till ytterligare debatt, när denna skrivelse remitterats till utskottet, vilket också jag yrkar, och frågan återkommer därifrån.

Här i riksdagen finns en mycket stark majoritet för att hyresregleringen skall avskaffas. Endast kommunisterna har direkt gått emot — samt herr Lundberg i Uppsala om jag minns rätt. Ett stort antal socialdemokrater har vidare motionerat om ändringar, men jag skall inte gå in på det för ögonblicket.

Från folkpartiets sida har vi uttalat tillfredsställelse över att regeringen lagt fram en proposition om hyresregleringens avskaffande. Detta står i den motion, som väckts från vår sida. Det står för säkerhets skull, herr talman, två gånger att vi tycker detta är tillfredsställande och att vi alltså accepterar den allmänna inriktningen i re-

geringens proposition. Det är precis samma förhållande med högerpartiet och centerpartiet.

Beträffande komplexet som helhet finns alltså en enorm majoritet i denna riksdag, och det är i denna politiska situation som regeringen säger: Nej, nu vill vi inte längre vara med!

Från vår sida har vi länge förordat, att hyresregleringen skulle avskaffas *steg för steg*. När man i den offentliga debatten har sagt, att det kan ske mycket snabbt, kanske med ett halvårs varsel, har vi oupphörligen förklarat, att detta inte går, utan att man måste ta det steg för steg.

Jag kan erinra om ett uttalande av Bertil Ohlin för något år sedan, då denna fråga diskuterades på allvar. Han sade: Därför anser jag det vara alldeles felaktigt att redan nu ropa på ett skyndsamt avskaffande av hela hyresregleringen. Det bör ske steg för steg allteftersom bostadstillgången växer inom nuvarande bostadsråden. Och så tillade han: På den punkten tror jag det skall gå att komma överens även med nuvarande regering.

På den senare punkten har vi alltså, herr talman, grundligt misstagit oss. Regeringen »stod inte pall» för kritiken från en del håll!

Vi har alltså krävt att det skall ske steg för steg, och vi har kritiserat dem som sagt att detta går att göra mycket fort. Det är precis den linje vi har fullföljt här i riksdagen, när vi har föreslagit en något längre övergångstid än vad regeringen har föreslagit i sin proposition. Detta innebär alltså en förbättring för hyresgästerna. Man kan vara säker på att hyrorerna i de fastigheter, där de ändå kommer att stiga, inte kommer att stiga så snabbt.

Statsrådet Geijer kritiserade att vi i motionen har skrivit att en anpassning uppåt kommer att ske av hyressättningen. Ja, men vi är väl alla överens om att det kommer att ske en viss anpassning uppåt av hyrorerna. Skulle det alltså vara någonting som regeringen inte har

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

räknat med? Självfallet har man det, och därför var väl detta en ofrivillig lapsus från herr Geijers sida — han brukar ju annars ha logiken som sin starka sida.

Vad vi alla vill — och herr Geijer sade sig fortfarande principiellt stå på den ståndpunkten — är att komma ifrån den orimliga hyressplitringen. Hur skall det ske? Det måste givetvis ske genom att även en del hyror kommer att stiga. På den punkten kan det, herr talman, inte råda några delade meningar. Det hade ur hyresgästernas synpunkt varit angeläget om man därför hade fått en något längre övergångstid än vad regeringen föreslagit. Det intressanta är att vi har varit villiga att kompromissa med regeringen. Vi skulle ha gått ungefär halva vägen var när det gäller övergångstiden i detta sammanhang.

Det är också av intresse, som det redan har noterats i pressen i dag, att inrikesministern tydligen har varit intresserad av detta eftersom han har tagit kontakt med olika personer inom oppositionspartierna. Man kan i dag konstatera att inrikesministern blev undanskuffad i ett hörn när regeringen bestämde sig för att ta tillbaka propositionen. Det är ju att beklaga därför att det var ju ett mycket klokt resonemang. Om man har delade meningar och kan göra upp genom att gå halva vägen var, skulle man kanske kunna få igenom denna reform. Men det ville man inte.

Nu sägs det i regeringsskrivelsen mycket pregnant, och ännu mera pregnant sades det vid regeringens presskonferens i går, att det är därför att folkpartiet och centerpartiet har föreslagit denna längre övergångstid, som regeringen nu drar tillbaka propositionen.

Man måste ju konstatera att det är en mycket hastigt påkommen uppfattning från regeringens sida, och tydligen har förbindelsen mellan regeringen och de socialdemokratiska ledamöterna av riksdagen inte varit så perfekt

som en del ledamöter av statsutskottet skulle ha önskat. Statsutskottet beslöt nämligen på förmiddagen i går enhälligt att bifalla regeringens förslag om ett anslag till upplysningsverksamhet i samband med hyresregleringens avskaffande.

Man kan möjligen, herr talman, fråga om regeringen tänker komma med en skrivelse till riksdagen och begära att även den propositionen tas tillbaka. Såvitt jag kan se finns den inte med i denna första skrivelse. De socialdemokratiska ledamöter av statsutskottet som var med om att bevilja detta anslag i går måste väl känna sig något egendomligt behandlade.

Det har alltså gått mycket fort. Tror då någon verkligen, att orsaken till detta är att mittenpartierna har föreslagit en längre övergångstid?

Det tror givetvis ingen! Det är ett svepskäl. Det socialdemokratiska partiet har nämligen återigen här lämnat ett bevis på sitt eget sönderfall. Någonting annat kan inte konstateras. Vi diskuterade detta i höstremissdebatten, och här får vi ett nytt bevis. Alla de socialdemokrater, som har motionerat om ändringar i hyresregleringen och den socialdemokrat som har yrkat att propositionen skall avslås, dem talar man inte om. Det finns t. ex. en motion, vari sägs att hyresregleringen i viss utsträckning skall vara kvar för fastigheter byggda före 1942.

Ja, men detta visar ju att det socialdemokratiska partiet även på denna punkt befinner sig i upplösningstillstånd, vilket för deras egen del givetvis är att beklaga. Jag tycker dock att det verkar litet för svagt att skylla på andra, när man inte kan hålla ihop det egna partiet. Det gör inte något särskilt gott intryck på väljarna.

Vi har alltså — jag upprepar det — varit villiga att kompromissa beträffande övergångstidens längd. Det förslag som den socialdemokratiska regeringen bara för några timmar sedan ansåg innebära en väsentlig bostadssocial re-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

form har regeringen nu sagt sig inte vilja vara med om, eftersom vi har föreslagit en ändring i en detalj.

Herr talman! Jag beklagar att socialdemokraterna har intagit denna ställning. Det innebär ju att den reform, som herr Geijer ändå principiellt ansåg sig positivt inställd till, kommer att dröja. I stället för att få en mjukare övergång väljer man att skjuta på det hela till en oviss framtid.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag vill först bekräfta vad herr Dahlné tidigare har sagt, nämligen att vi har varit överens om att hyresregleringen förr eller senare måste avvecklas. För varje år som går byggs det ett stort antal nya lägenheter och till slut blir det väl så, som någon av högers representanter en gång i kammaren har sagt, att vi betalar hyrorna för varandra, nämligen när vi har kommit dithän att det övervägande antalet av de bostäder som är i bruk är sådana som har tillkommit såsom nybyggda bostäder och följaktligen har en hyra fastställd efter de kostnadsbetingelser som förelåg när byggnaden uppfördes.

Vi har också haft frågan uppe i vår riksdagsgrupp, när det var aktuellt att lägga fram propositionen om hyresregleringen. Jag kan väl inte säga, att vi i alla punkter har varit eniga, men i varje fall en överväldigande majoritet har delat regeringens uppfattning, att det skulle vara möjligt att avveckla hyresregleringen med början den 1 januari 1969, detta under förutsättning av en viss övergångstid på fyra år för storstadsområdena och två år för övriga delar av landet. Propositionen innehåller detta förslag.

Detta var dock för några månader sedan. Redan då kunde det konstateras, att det förelåg en viss oro för att en avveckling skulle komma att medföra så stora hyreshöjningar att de blev besvärande för de boende. Tilliten till möj-

ligheterna att avveckla hyresregleringen i ett lugnt tempo hade skakats.

Den har inte heller stärkts av vissa uttalanden som senare gjorts. Ett auktoritativt uttalande av en sakkunnig i samband med ett expropriationsmål här i Stockholm innebär, att man får räkna med en 50-procentig höjning av fastighetsvärdena inom en relativt snar framtid, därför att avkastningen kommer att höjas, dvs. det kommer att bli högre hyror. De flesta tolkade väl uttalandet så, att en avveckling skulle medföra en 50-procentig höjning av hyresnivån inom en relativt kort tid.

Det har också anförts exempel på hur verkningarna blivit i Danmark, kanske framför allt i Köpenhamn. Det har sagts — om det är riktigt vet jag inte — att avvecklingen av hyresregleringen där har resulterat i en 50-procentig höjning av hyresnivån. Det är självklart att tilliten till den bedömning som gjorts i propositionen inte har stärkts av att folkpartiet och centern i sina motioner konstaterat att man måste räkna med betydligt starkare krav på hyreshöjningar än vad som återspeglas i propositionen. För att göra övergången jämnare föreslår mittenpartierna att övergångstiden skall utsträckas till sex år på birstorterna respektive fyra år i icke birstområden — i den ena motionen var visst tiden i det senare fallet begränsad till tre år.

Jag förmodar att motionerna inte skrivits uteslutande i politiskt spekulationssyfte utan att det ligger en saklig bedömning bakom. Följaktligen redovisas att mittenpartierna har uppfattningen att risken för en kraftig hyreshöjning är för handen och att det måste vidtas åtgärder för att på ett eller annat sätt minska den risken och därmed lugna hyresgästerna.

När arbetet i tredje lagutskottet fortskridit så långt att utskottet haft att ta ställning till sådant som skulle vara av betydelse i det här avseendet, har de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet tagit kontakt med regeringen,

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

som å sin sida har funnit det erforderligt — för att det över huvud taget skulle kunna bli ett beslut i den ena eller andra riktningen — att också riksdagsgruppens förtroenderåd fick tillfälle att ta del av saken.

Hurdant är då saken? Är den medicinskt tillräckligt stark som mittenpartierna rekommenderar för att försöka lugna »massorna»? Vi bedömer det inte så inom det socialdemokratiska förtroenderådet. Är det riktigt, som mittenpartierna säger, att det finns starka farhågor för icke önskvärda och icke acceptabla hyreshöjningar, så är det inte övergångstiden som man i första hand skall fästa uppmärksamheten vid. Jag tror att de av regeringen föreslagna bestämmelserna är tillräckliga. Fyra år på bristorterna är en relativt lång övergångstid, och två år för icke bristorter är nog lika tillfredsställande. Vad man skall rikta uppmärksamheten på är tidpunkten för avvecklingens ikraftträdande. Vilken tidpunkt är den rätta i det fallet?

Den socialdemokratiska gruppens förtroenderåd har inte ansett att ett bifall till mittenpartiernas önskemål om en utsträckning till sex respektive fyra eller tre år ger någon garanti för att man lugnar hyresgästerna. Långt mindre tror vi på en kompromiss om fem respektive tre år, varvid fem år för de verkliga bristorterna är den mest känsliga punkten. I en situation, där det inom utskottet inte funnits möjlighet att komma överens om ett realistiskt förslag, har förtroenderådet tillstyrkt att regeringen återkallar vissa delar av propositionen, bl. a. den som rör ikraftträdandet. Därigenom ges det möjligheter att överväga, om det finns andra korrektiv att ta till i syfte att skapa en viss säkerhet för att det blir en jämn utveckling. Om dessa överväganden inte leder till önskat resultat, kan ikraftträdandet uppskjutas till dess att man har bättre möjligheter att överblicka vad som i värsta fall skulle kunna inträffa. Jag tycker uppriktigt sagt att resone-

manget huruvida det är konstitutionellt möjligt eller ej att återkalla en proposition, sedan den blivit föremål för behandling i det utskott som har att behandla den, inte har någon reell innebörd, ty det finns ingenting som hindrar att man ställer förslag om avslag på alla de punkter som berörs i skrivelsen om återkallelse. Resultatet blir i så fall exakt detsamma, såvitt jag kan se.

Det finns knappast någon anledning för oppositionspartierna att räkna med att majoriteten i respektive kammare just i den här frågan skulle förändras på ett sådant sätt, att man skulle kunna få ett bifall till någonting som inte accepterats av en majoritet i såväl första som andra kammaren. Majoriteten inkluderar kommunisterna som också tydligen accepterat att man skjuter på hela denna fråga.

Sedan vill jag — jag är nästan tvingad därtill — bemöta herrarna Lidgards och Alexandersons anföranden. Det låg en lät mig säga upprördhet bakom herr Alexandersons uttalande, att regeringen inte skulle blanda sig i utskottets arbete. Det skall den naturligtvis inte göra, men inte är väl de representanter från oppositionspartierna, som har suttit länge i riksdagen, så blåögda att de tror att det inte förekommer förhandsresonemang mellan utskottsrepresentanter och regeringsledamöter, som svarar för en viss proposition, i de fall där det uppstår tveksamhet i utskotten och deras ledamöter från regeringspartiet har ett behov av att få stöd för vad de skulle vilja betrakta som möjligt att acceptera. Sådana kontakter har förekommit i alla tider, och jag har svårt att tro att de inte förekom på den tid det fanns en borgerlig regering. Jag tycker det är naturligt att sådana kontakter tas, så att inte riksdagsgruppen och utskottsledamöterna helt plötsligt kommer i konflikt med sin egen regering. I annat fall försitter man kanske möjligheten till att få den bästa lösningen på något som man vill ha ändrat. Regeringspartiet behöver inte självt

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

ha aktualiserat ändringen — den kan komma även från oppositionshåll.

Jag tror följaktligen att det är en överdrift när man säger att det är något oerhört som skett och att det skulle medföra sådana konsekvenser som herr Alexanderson försökt att måla i sitt senaste anförande. Han hävdar ju att det under sådana förhållanden inte skulle vara möjligt att arbeta med säkerhet för att man inte röstade för någonting som helt plötsligt var luft. Jag tror detta är överord i högsta grad.

Detsamma gäller i stort sett herr Lidgards uttalande, som har ungefär samma innebörd. Han säger att det inte skulle vara möjligt att arbeta fritt i utskotten. Visst finns det möjlighet att arbeta fritt, även om de socialdemokratiska ledamöterna när det sitter en socialdemokratisk regering eller de borgerliga ledamöterna när det sitter en borgerlig regering konfererar med dem som sitter inne med all sakkunskapen bakom ett framlagt förslag och följaktligen kan lämna värdefulla upplysningar. Det kan ju inte binda de borgerliga representanterna i utskotten. Jag hoppas att de har sin egen uppfattning om hur man löser den meningsskiljaktighet som uppkommit och inte faller undan för ett meddelande att vi har varit i kontakt med regeringen eller det statsråd som närmast ansvarar för det ärende vi behandlar. Jag tycker att detta är en ganska naturlig arbetsform. Om det kommer en borgerlig regering så blir det väl samma förhållande. Regeringen påverkar inte dem som står i opposition men kan möjligen hjälpa sina egna ledamöter i utskottet att få den bästa lösningen i fråga om det som inte accepterats i ett redan framlagt förslag.

Herr talman! Denna fråga kommer väl tillbaka. Jag förstår mycket väl att herr Alexanderson har den inställningen att utskottet skall behandla ärendet precis som om denna skrivelse inte förelåg. Jag är inte tillräckligt inne i de konstitutionella irrgångarna för att

våga ha någon mening om huruvida det är riktigt eller ej. Men jag är absolut säker på att han inte genom en sådan behandlingsordning kan förändra slutresultatet. Våra ledamöter har möjlighet att yrka avslag, och blir det majoritet i riksdagen för detta avslagsyrkande blir resultatet exakt detsamma.

Herr talman! Jag har ingenting att erinra mot remissen till utskottet — den är kanske erforderlig.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr förste vice talmanen berörde ganska ingående de olika partiernas ställningstaganden. Egentligen innebar herr Strands anförande en förfärande kritik av regeringens proposition. Oppositionen kom tydligen från den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Om jag tolkar herr Strands anförande rätt kunde nämligen den socialdemokratiska riksdagsgruppen i rådande politiska läge icke acceptera regeringens proposition. Det är slutsatsen av herr Strands anförande.

Det var ur historisk synpunkt ganska intressant att höra herr Strand flera gånger tala om att det var den socialdemokratiska riksdagsgruppens förtroenderåd som i går gav besked om hur man skulle bestämma sig. Från regeringen sägs det att man tog kontakt med den socialdemokratiska riksdagsgruppens förtroenderåd, och man ville väl överlägga och tala om att man ämnade ta tillbaka propositionen. Detta får väl klaras ut inom det socialdemokratiska partiet.

Det enda vi kan konstatera är att då man i går beslöt sig för saken var i varje fall inte den socialdemokratiska riksdagsgruppen konsulterad. Det är alldeles uppenbart efter den historie-skrivning som nu givits. När herr Strand uttalar bekymmer för hur andra partiets riksdagsgrupper skall klara sig, måste jag säga att jag inte tror att det i våra riksdagsgrupper — åtminstone den jag känner till — förekommer

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

att man i en så stor fråga tar ställning utan att riksdagsgruppen bestämt sig. Eller har det möjligen redan, kanske i förra veckan, fattats ett beslut i den socialdemokratiska riksdagsgruppen att regeringens proposition får falla, att man inte kan gå med på den? Några andra tolkningar ges inte.

Det var intressant att höra vilket stort förtroende för mittenpartiernas uppfattning som herr Strand hade. Han sade att om det skulle bli så stora hyresstegringar, kunde man inte acceptera dem. Om herr Strand har förtroende för vår uppfattning därvidlag — så våldsamma hyresstegringar som herr Strand ett ögonblick förutsatte tror jag dock inte det kan bli fråga om — tycker jag att herr Strand borde ha varit tacksam för att vi föreslagit en längre övergångstid, som skulle göra denna avveckling mycket smakligare, mycket mer acceptabel för hyresgästerna. Men den slutsatsen drog inte herr Strand.

Herr LIDGARD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja säga ett litet ord om blåögdhet. Det är väl alldeles självklart att ledamöter i ett utskott — vilket parti de än tillhör — då och då under arbetets gång kan finna det angeläget att ta kontakt med sin partiledning, med förtroenderåd eller vad man har inom riksdagsgruppen. Men för mig gäller det här inte denna kontakt, utan frågan om regeringen vid vilket som helst tillfälle under det att ett ärende är föremål för utskottets behandling skall kunna ingripa och återkalla ett förslag. Det är ju av väsentlig betydelse för arbetsordningen i riksdagen att man fastlägger en klar gräns för var regeringens dispositionsrätt upphör och var riksdagens vidtar. Inte heller jag är någon specialist på de konstitutionella frågorna, men jag är alldeles övertygad om att även om resultatet, herr Strand, skulle bli det samma vilken väg man väljer, är det högst otillfredsställande om man uppnår

detta resultat på vägar som inte överensstämmer med den lagstiftning som vi nu har.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Också jag har anledning att säga några ord med anledning av vad herr förste vice talmannen Strand uttalade angående min kritik rörande regeringens inblandning i utskottets handläggning av ärenden. Vad han sade visar att han inte har förstått den kritik som jag riktade här.

Jag är naturligtvis lika väl som herr Lidgard medveten om att utskottsledamöter som tillhör regeringspartiet i en del fall rådfrågar kanslihuset och regeringen om hur långt de kan gå. Vi tycker inte att detta system är särskilt roligt, men det må vara hänt.

Vad jag här kritiserade i första hand var att man kom med ett hot i anledning av vota som andra partiers ledamöter har avgivit i utskottet. Jag skall kanske utveckla det något mera i anslutning till vad jag tidigare har sagt.

Man har i detta fall i utskottet måhända inte uttryckligen framfört ett hot om återkallande av propositionen. Hotet låg till en början på ett något annat plan. Men meddelandet om återkallandet av propositionen kom så uppenbart tydligt fram som en vedergällning för det votum, som folkpartiets och centerpartiets ledamöter hade avgivit. Det var det som jag avsåg med inblandning i utskottets behandling.

Jag skall också säga några ord med anledning av vad herr Strand yttrade om orsaken till denna kovändning. Han talade om hur regeringen hade bedömt propositionens verkningar på hyresnivån och funnit att man inte ansåg dem allvarliga. I realiteten har väl folkpartiet bedömt verkningarna i stort sett på samma sätt när det gäller den genomsnittliga hyreshöjning som kommer att ske. Folkpartiet har också ansett propositionen acceptabel i sådana avse-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

enden. Men det hindrar inte att det finns enstaka fall, kanske många, där det blir stora hyreshöjningar som följd av propositionens förslag. Jag tror inte heller att regeringen var okunnig om detta när propositionen framlades. Folkpartiets förslag innebär ju att man för dessa relativt mindre talrika men måhända i absoluta tal dock icke fåtaliga fall av särskilt stora hyreshöjningar ville införa lättnader.

Vad beträffar de allmänna reglerna har folkpartiets agerande ingalunda äsyftat några hyreshöjningar. Tvärtom har vi även i övrigt när det gäller skrivningen angående tillämpningen av den föreslagna lagstiftningen gått in för principer, avsedda att dämpa de hyreshöjningar som skulle bli följden av förslaget.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte säker på att jag formade mina ord på det sättet att jag anslöt mig till mittenpartiernas förslag i fråga om övergångstiden, men jag kan gärna bekräfta att jag har den uppfattningen att det praktiskt taget är omöjligt för oss att försöka gå in i en diskussion mera allmänt om motiveringen för det föreliggande förslaget om en utsträckt övergångstid. Motiveringen bedömer den sannolika utvecklingen något mörkare än som den återspeglas i propositionen, vars bedömning är gjord för några månader sedan, i varje fall innan motionerna skrevs. Jag vill inte ifrågasätta annat än att mittenpartiernas bedömning kan vara lika riktig, att det finns risk för kraftigare hyresstegringar än dem som man räknat med i propositionen. Men vi har inte velat acceptera slutsatsen att man skulle kunna klara det genom att förlänga övergångstiden. Det är ett alltför svagt vapen för att komma till rätta med sådana tendenser.

Jag har bedömt situationen på det sättet att om utvecklingen skulle bli

annorlunda än den som vi räknat med, så fanns det möjligheter att rätta till detta under de fyra övergångsåren. Det finns inget förbud mot att vidta särskilda åtgärder, om hyreshöjningarna skulle bli alltför starka.

Jag kan över huvud taget inte riktigt förstå vad som ligger bakom dessa uttalanden om regeringens inblandning. Regeringen kan väl inte blanda sig in i ett utskotts handläggning av ärenden, såvida inte utskottsledamöterna vänder sig till regeringen för att få ett råd, och så har skett i detta fall. Om det socialdemokratiska förtroenderådet hade avböjt tanken på ett återtagande av vissa delar av den aktuella propositionen, så är jag alldeles säker på att det inte skett något återtagande. Ärendet hade fått behandlas i vanlig ordning i utskottet, och utskottsledamöterna hade väl framställt sina förslag. Om det hade blivit avslag eller vad det blivit i de frågor där man inte kommit överens, det vet jag inte.

Jag förstår mycket väl, herr Alexanderson, vad kritiken innebär. Jag har förstått det fullständigt. Jag förstår också att om man sedan lång tid inte har något statsråd att rådgöra med på den borgerliga sidan, så har man glömt bort att sådana kontakter kan tas och att de kan vara nyttiga. De behöver inte betraktas som någonting oerhört. Det har inte skett någonting sådant här och såvitt jag vet inte heller vid några andra tillfällen.

Herr **LIDGARD** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Strand säger sig inte riktigt kunna förstå vad vi menar med att regeringen blandar sig i utskottets handläggning av ärenden. Kan man över huvud taget tänka sig något mera kvalificerat ingrepp i utskottets handläggning än att regeringen återkallar den grundläggande handlingen för utskottets arbete och gör det vid en tidpunkt när utskottet fattat beslut och det alltså föreligger en ny akt till grund

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

för riksdagens ställningstagande?

Jag förstår mycket väl varför herr Strand så ivrigt försöker försvara regeringens ingripande, ty det är naturligtvis på det sättet att regeringen har upptäckt att man på denna väg skulle kunna tillförsäkra sig om inte precis ett evigt så i varje fall ett mycket långt liv. Varje gång man lägger fram en proposition, som enligt vad man senare upptäcker inte fungerar på det sätt man tänkt sig i utskottet och som kan innebära att det föreligger risk för att det hela blir en kabinetsfråga, snabbar man sig att återkalla propositionen och undgår den kalamiteten.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Efter denna genomgång av både formella, politisk-taktiska och reella konsekvenser av regeringens skrivelse, är det kanske litet svårt att utvinna helt nya synpunkter, men jag vill ändå i anslutning till diskussionen mellan herr förste vice talmannen Strand och herr Lidgard betona vad herr Lidgard i sin senaste replik anförde. Jag tycker att regeringen i och med denna skrivelse helt enkelt har introducerat en ny praxis i riksdagen. Den innebär ju, precis som herr Lidgard antydde, att en regering som agerar på detta sätt aldrig behöver lida något parlamentariskt nederlag. Även om herr förste vice talmannen Strand alltså säger att den konstitutionella frågan kanske är litet svårbedömlig och inte spelar så stor roll, finns dock de parlamentariska konsekvenserna i detta fall. Situationen var just den i detta fall att regeringen, efter det att man i utskottet diskuterat sakinnehållet i förslaget om hyresregleringens avveckling, fann att det blev så stora svårigheter att få igenom propositionen, att man beslöt sig för att dra tillbaka den. Skall detta överföras på behandlingen av andra frågor, innebär det alltså att regeringen först lägger fram en proposition och att man sedan på-

börjar behandlingen i den formella ordning som föreskrives i riksdagsordningen för att närmare utröna hur positionen reagerar på regeringens förslag. Finner man sedan att allt inte går som regeringen från början tänkt sig, rymmer man fältet, tar med sig propositionen och undandrar riksdagen möjlighet att besluta i ärendet.

Denna synpunkt anser jag vara den allvarligaste i det här fallet. Sedan är det möjligt, det är åtminstone inte uteslutet, att själva handläggningen skulle kunna ge anledning till en konstitutionell anmärkning, men den parlamentariska synpunkten är i detta fall ändå viktigare. Jag tycker uppriktigt sagt att ett mera orkeslöst agerande knappt kan tänkas från en regerings sida. Det är så mycket mer orkeslöst som regeringen — genom de kontakter som fanns mellan den socialdemokratiska gruppen i utskottet och regeringen — ju var väl medveten om att högerpartiets representanter med sina röster var beredda att i kammaren i huvudsak stödja regeringens förslag om avveckling av hyresregleringen. Det fanns och finns uppenbarligen, även om hänsyn tas till den socialdemokratiska motionen, en betryggande majoritet för förslaget genomförande, men trots detta vågar regeringen inte driva fram frågan till beslut och diskussion i riksdagens kamrar.

Redan dessa synpunkter har föranlett oss i högerpartiet att framhålla att riksdagen inte bör bifalla regeringens förslag om återkallande av propositionen. Vi anser, att propositionen om avveckling av hyresregleringen på sedvanligt sätt bör slutbehandlas i tredje lagutskottet och föras fram till riksdagens båda kamrar och att vi där bör få en sedvanlig diskussion och även en omröstning, en omröstning som vi hoppas leder till att hyresregleringen avvecklas på sätt som vi ju alla har arbetat för under många, många år.

De politisk-taktiska aspekterna på frågan inger onekligen en så stor olust

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

att det finns anledning att endast kortfattat beröra dem. Socialdemokraterna — eller rättare sagt regeringen — har anklagat folkpartiet och centerpartiet för deras agerande i frågan och påpekat att dessa två partier, tydligen av valpolitiska skäl, frångått sina tidigare deklARATIONER och nu hävdar att det förslag till ny hyreslagstiftning som lagts fram leder till kraftiga hyreshöjningar, oavsett de modifikationer som byggts in i förslaget. Med andra ord, menar regeringen, har dessa partier tagit avstånd från det enhälliga förslag som framlagts av parlamentariska utredningar, där ju alla politisk-demokratiska partier var representerade och där även hyresgästernas och fastighetsägarnas intressen var företrädde.

Det kan naturligtvis hävdas att det ligger en viss sanning i en framställningskonst av detta slag. Men jag kan inte på något sätt se att detta förhållande automatiskt skall leda till att regeringen handlar på ett än mer klandervärdt sätt. Uppenbarligen avslöjar det en betydande splittring inom den socialdemokratiska regeringen, för att inte säga en oförmåga att ta ansvar och leda utvecklingen i landet. I denna debatt har vi också fått klart för oss att det finns en splittring. Den är manifesterad av herr förste vice talmannen Strand, som uppenbarligen inte anser att regeringens proposition är tillfredsställande.

Jag undrar om man inte kan dra slutsatsen att den politiska taktiken helt enkelt håller på att förstöra den möjlighet som, efter många års vedermödor och många års krav inte minst från högerpartiet, en frigörelse av bostadsmarknaden från regleringar och dirigerande subventioner tycktes erbjuda. Det är ett snöpligt politiskt återtag som regeringen företar.

Vad slutligen beträffar den reella effekten av regeringens återtag får vi inte glömma att utvecklingen av hyresregleringen var ett medel för att inte säga en av de avgörande förutsättningarna

för att åstadkomma normalare och rättvisare förhållanden på bostadsmarknaden. Den orättvisa som i dag finns mellan olika hyresgäster i fråga om hyressättningen, den s. k. hyressplittringen, riskerar nu att inte bara permanentas, utan att ytterligare skärpas. Det är framför allt de unga familjerna i de nybyggda husen som drabbas. Det är också ett påpekande som jag tycker väl stämmer överens med vad den socialdemokratiska gruppledaren i kammaren här har sagt. Det är alltså bostadsmarknaden och bostadskön som får lida för regeringens vankelmodiga uppträdande.

För att undvika sådana här skador för bostadsmarknaden och hyresgästerna bör således enligt min mening hyresregleringspropositionen inte återkallas. Det är vad vi skall besluta om i riksdagen. För att dessutom uppfylla de formella kraven på behandlingen av regeringens skrivelse i frågan anser jag, i likhet med många övriga från oppositionen, att skrivelsen skall remitteras till tredje lagutskottet, så att den återkommer till riksdagen.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Låt mig inledningsvis, för att det inte skall råda någon som helst missuppfattning om centerpartiets inställning till hyresregleringen avskaffande, slå fast att vi fortfarande har den linjen. Det bevisas ju också av de motioner som vi har avgivit i denna fråga.

Låt mig utöver detta i all vänlighet säga några ord till herr Holmberg, som uttrycker sig så, att regeringen anses ha handlat mera orätt eller ansvarslöst än vad mittenpartierna har gjort i denna fråga. Jag tycker att herr Holmberg är skyldig kammaren en redogörelse för varför man från högerhåll framställer saken på detta sätt.

Därefter vill jag vända mig till statsrådet Geijer och till gruppledaren för socialdemokraterna här i kammaren, herr förste vice talmannen Strand, och

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

säga att det som nu har hänt är någonting som över huvud taget aldrig tillförne har inträffat. Jag instämmer i de uttalanden som här har gjorts att det inte är den omständigheten att mittenpartierna råkade väcka en motion för att kunna skydda hyresgästerna under en övergångsperiod längre än den som regeringen föreslog, som är anledningen till att regeringen nu drar tillbaka sitt förslag, utan det måste finnas andra grunder härför. Här har statsrådet, såsom jag uppfattade det, väl krystat försökt att övervältra ansvaret på mittenpartierna.

Låt mig ställa en fråga till statsrådet, som även berör andra personer: Har det hänt tidigare att man på regeringshåll har tagit så stor hänsyn till motioner som har förts fram från oppositionen, att man sett sig nödsakad att ta tillbaka sina propositioner? Det har mig veterligt, herr statsråd, icke inträffat tillförne. Det hela måste bottna i en oenighet inom det egna partiet, sedan denna proposition skrevs.

Det beklagliga är att man skriver en proposition. Man inger riksdagens båda kamrar och folket ute i landet den uppfattningen att propositionen är allvarligt menad, och sedan — av orsaker som är kända — meddelar man bara att propositionen skall återkallas.

Vidare beklagar jag djupt om den s. k. starka regering som vi nu har skall fortsätta att handla på det sätt som den nu gjort. Hur kommer då arbetet i de olika utskotten att fungera i en framtid? Vi har ett bra utskottsarbete, med expertis och föredragningar, där alla gör sitt för att få till stånd en rejäl och riktig behandling.

Skall vi nu behöva riskera att även i fortsättningen få uppleva någonting liknande det vi nu får uppleva? Man kan, herr statsråd, med oro se fram emot den 11 januari. Det kanske blir så att ni även då drar konsekvenserna av att ert handlande inte fallit i god jord på det sättet att ni även drar tillbaka statsverkspropositionen. Det skulle ju

för kamrarna och för svenska folket inte vara det allra angenämaste, herr talman, i riksdagens arbete som sådant.

Låt mig sedan bara anföra några ord om vad som skiljer. Över huvud taget är det ingenting annat som skiljer än övergångstiden. Vi har velat ge en längre tidsfrist för hyresgästerna, för att de inte skulle drabbas så hårt. Efter vad jag hört från utskottsarbetet, torde det ha funnits möjligheter att kompromissa om tiden för de heta regionerna skall vara fyra eller sex år och för de mindre heta två eller fyra år. Men den möjligheten ville man inte utnyttja, utan man har tagit hänsyn till krafter som spelar till vänster om socialdemokratin. Därför har man nu funnit för gott att återkalla denna proposition.

Det andra som skiljer är besittningsskyddet. Vi förmodar att regeringen, när den skrev propositionen, glömde bort besittningsskyddet för mindre företagare, hantverkare och andra, som icke har fått samma besittningsskydd i denna lagstiftning som exempelvis hyresgäster till bostäder. Detta har vi med rätta påpekat. Det är väl en rättvisesak, att dessa grupper bedöms likadant som andra hyresgäster i vårt samhälle.

Med detta, herr talman, har jag uttryckt centerpartiets uppfattning i denna fråga.

Avslutningsvis ville jag ännu en gång beklaga att den s. k. starka regeringen — eller bör man kanske inom parentes säga den nuvarande svaga regeringen — bär sig åt på detta sätt.

Allra sist ber jag få instämma i det yrkande som ställts av herr Dahlén m. fl.

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Jag skall be att få börja med att säga något om de inlägg som gjorts beträffande övergångsbestämmelserna och talet om att hela frågan egentligen bara gäller om övergångstiden skall vara fyra eller fem år. Detta

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

har gjorts gällande av herrar Gustafsson, Dahln och nu senast Sundin.

Jag vill klart och tydligt säga ifrån att det är en fullkomlig missuppfattning att den saken skulle ha någon påtaglig betydelse eller ens någon betydelse alls för regeringens ställningstagande. Det har herr Strand redan varit inne på, och det är väl alldeles självklart att det inte kan vara avgörande om en hyreshöjning skall slås ut på tre, fyra, fem eller sex år. Det vore orimligt för allmänheten att tro att frågan kommit i detta läge därför att oppositionen föreslagit sex år och man sedan velat kompromissa på fem år.

Nej, det är tydligt att man faktiskt fortfarande från oppositionens sida inte har fattat att grunden ligger i en annan syn på det nya system som här föreslås. Skillnaden i grundsyn är den, att regeringen även i fortsättningen menar att det måste förekomma en kontroll från samhällets sida genom hyrespärrar, som skall förhindra att samhälleligt icke önskvärda hyresstegringar äger rum.

Oppositionen säger att det skall bli kraftiga hyresstegringar. Man anser t. o. m. detta nödvändigt. Men man hesiterar inför att ställa hyresgästerna i en sådan situation, och så kommer man med förslag om övergångsbestämmelser för att göra det smakligare.

Det är i fråga om själva grundsynen på hur hyresmarknaden skall vara beskaffad, som vi skiljer oss åt. Det är väl bakgrunden till den upprördhet som oppositionen nu visar. Annars tycker jag att folkpartiet och centerpartiet, som i sina motioner har uttalat en sådan oro för vad de stackars hyresgästerna kommer att få utstå med regeringens förslag i fråga om hyresstegringar, i dagens läge borde vara glada åt det steg som regeringen har tagit. Man vill väl inte bestrida att den nuvarande hyresregleringen med dess skavanker i alla fall klart och tydligt innebär en kraftig möjlighet att överblicka hyressättningen.

Herr Gustafsson och även andra har velat göra gällande att det skulle föreligga en splittring i denna fråga inom det socialdemokratiska partiet, men såvitt jag förstår är detta fullständigt felaktigt. Herr Strand har redan varit inne på denna fråga, och den omständigheten att det här föreligger delade meningar på flera punkter i det framlagda förslaget bland de socialdemokratiska riksdagsmännen är ingenting märkvärdigt. Man kan väl ha delade meningar om huruvida bytesrätten skall föreligga bara i bristorter eller i hela landet. Man kan ha delade meningar om i vilken form man genom avtal skall få bort besittningsskyddet osv., och det betyder inte i någotdera fallet att man är inne på själva grundprincipen om samhällets inflytande över hyressättningen. På den punkten finns det ingen splittring inom socialdemokratin.

Sedan har herr Lidgard och herr Sundin gjort gällande att vi inte tidigare har befunnit oss i en sådan situation som i dag. Det har vi. Vi hade 1935, herr Sundin, den situationen att regeringen röstade mot sin egen proposition när det gällde tredje mans rätt på grund av att det hade framlagts motioner som i utskottet vann gehör och som i vissa avseenden gjorde avsteg från regeringens proposition. Den situationen företer mycket starka paralleller till dagens situation — bara med den skillnaden att regeringen då inte tog tillbaka sin proposition utan föredrog att i riksdagen yrka avslag på den. Men det är ju ingen skillnad i sak.

Sedan säger herr Lidgard att det inte har förekommit något återkallande av en proposition på så sent stadium som detta. Jo, herr Lidgard, det har det gjort i en situation som berör ett område vi båda har sysslat mycket med. På det arbetsrättsliga området, nämligen vid sjöbefälskonflikten 1955, förelåg ett utlåtande från andra lagutskottet i stencil som skulle gå till tryckning.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Man hade fattat beslut och allting var klart. Då kom regeringens återkallande av propositionen, och därmed blev utlåtandet aldrig tryckt men finns bevarat i stencil.

Till herr Lidgard vill jag som ett komplement till vad herr Strand redan har anfört endast säga att vi inom regeringen övervägde ett återkallande av propositionen redan när motionerna kom, men när det gäller utskottets behandling av frågan har vi endast velat ha ett besked från våra ledamöter i utskottet huruvida det skulle bli reservation från mittenpartiernas sida, och det beskedet har vi fått. Det kan enligt min uppfattning inte betraktas som någon inblandning i utskottets arbete, vilket ju redan då var i stort sett klart.

Jag vill i detta sammanhang ytterligare framhålla att man inte, såsom herr Holmberg gör, kan spekulera i den ena eller andra situationen, utan man får ändå hålla sig till den konkreta situationen. Den är ju speciell på så sätt att regeringen ända fram till oktober månad hade anledning att utgå ifrån att propositionen skulle få ett mycket brett underlag i riksdagen. Folkpartiets bostadsexpert i sakkunnigutredningen stod bakom förslaget. Jag vill i detta sammanhang framhålla att herr Henning Gustafssons namn inte står under folkpartimotionen i detta fall. Jag vill gärna säga att det hedrar honom att han inte skrev på denna motion. Vad jag nyss sagt kan alltså vara en förklaring.

Till min bänkkamrat, herr Dahln, vill jag bara helt kort säga att i folkpartimotionen framhålles att regeringens proposition syftar till hyresstegringar. Herr Dahln bemötte detta såsom om jag hade sagt att det inte kan bli hyresstegringar. Det kan det bli med regeringens proposition. Vi kan inte överblicka hyresläget i alla dess enskildheter. Det finns ju en ojämnhet i hyressättningen, vilket naturligtvis innebär att särskilt låga hyror hade kunnat bli föremål för höjning om rege-

ringens proposition hade gått igenom, dock inte av den storlek som man propagerar för i mittenpartimotionerna. Jag vågar faktiskt använda uttrycket propagera, fastän det innehåller en felaktig nyans. »Som man förutsätter» är kanske ett riktigare uttryck. Jag nöjer mig med ett enda kort citat ur centerpartimotionen, sidan 5. »Avvecklingen av regleringen kan beträffande vissa fastigheter leda till hyreshöjningar, som ger så stora intäkter att räntabiliteten på insatt kapital blir orimligt stor.» Detta tror man inom centerpartiet skulle bli följden om avvecklingen kom till stånd.

Herr Dahln nämnde också att inrikesministern skulle ha haft vissa underhandskontakter och att han skulle ha blivit, som herr Dahln uttryckte sig, undanskuffad. Det är ju en alldeles felaktig skildring av händelseförloppet, herr Dahln. Vad inrikesministern gjorde var vad man ofta gör i sådana här situationer. Han skickade ut vad vi på förhandlingsspråk brukar kalla för en trevare. Dylika underhandskontakter tas väl ofta i sådana här lägen för att liksom få reda på var den andra parten står och för att kunna bedöma situationen.

Herr Sundin tog upp frågan om lokalyresgästerna. Vi kan ju inte här i dag ha någon ingående debatt om propositionens innehåll. Jag vill dock erinra herr Sundin om att hyreslagstiftningssakkunniga på denna punkt var eniga, inbegripet herr Henning Gustafsson. Bakgrunden är den att vi anser att det innebär fördelar för lokalyresgäster både med direkt och indirekt besittningsskydd. Med de starka ersättningsregler som föreslogs och som sedan har kommit till uttryck i propositionen menar vi att förslaget för lokalyresgästerna blir ett bättre skydd än det direkta besittningsskyddet.

Herr Holmberg kom i slutet av sitt anförande med den synpunkten att ett återtagande av propositionen innebär en försämring för de unga familjerna i

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

de nya husen. Herr Holmberg utvecklade inte närmare varför det skulle innebära en försämring, men det är inte svårt att förstå, ty detta har kommit till uttryck i många andra sammanhang. Tankegången är den att om man bara kan höja hyrorna i samhällens centrala delar, så skulle en hel del människor som nu bor där vara tvungna att flytta ifrån sina lägenheter. Herr Holmberg och hans meningsfränder gör nämligen gällande att det i de centrala delarna av våra städer finns hyresgäster som bor i lägenheter som de inte borde bo i. Det anses att om hyrorna höjs tillräckligt mycket, så måste dessa människor flytta. I anslutning till det resonemanget ställer jag frågan till herr Holmberg: Hur tror herr Holmberg att de unga familjerna, som nu bor i de nya husen, då skall ha råd att flytta in i de centralt belägna gamla lägenheterna?

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Geijer försökte sig på en tolkning av vad som har skett. Det återstår att se om den tolkningen är alldeles riktig. Om jag minns rätt, yttrade sig herr Geijer på det sättet att tre och fem år, två och fyra år eller fyra och sex år egentligen inte har någon större betydelse i sammanhanget. Jag är ingen matematiker, men jag föreställer mig att en längre avvecklingsperiod *måste* innebära en mindre belastning för de hyresgäster som eventuellt skulle komma att drabbas av höjningen. Hyreshöjningen kan ju ske jämnare, om den fördelas på flera år.

Den konstitutionella debatt som har förts ämnar jag inte lägga mig i, jag vet för litet om sådana spörsmål. Emellertid förefaller den debatten vara ganska överflödigt, eftersom ingen har vägrat remiss.

Statsrådet Geijer sade att det inte råder splittring inom det socialdemo-

kratiska partiet i den här frågan. Det kan hända att det förhåller sig så, men det är *inte alldeles säkert*. Jag nämnde i mitt första anförande att det har väckts ett antal motioner som är undertecknade av många och inflytelserika medlemmar av socialdemokraternas riksdagsgrupp. Jag tar det som ett uttryck för att man på det hållet inte är så nöjd med den proposition som framlagts. Herr Geijer sade också att herr Strands anförande hade givit kammaren tillfälle att upptäcka att splittring inte föreligger. Jag tolkar talman Strands anförande på ett annat sätt. Jag tycker att de formuleringar som fanns där ger mig mera rätt i min bedömning, nämligen att splittringen ändå finns.

Regeringen har tydligen — under trycket av en opinion inom partiet och från organisationer som står regeringen nära — blivit litet »skakis». Det är huvudmotivet för propositionens återtagande. Jag skulle naturligtvis vara smickrad om mittenpartiernas agerande här skulle ha varit det enda utlösningmomentet för vad som hände i går men jag tror inte att så var fallet. Jag skulle vara glad om mittenpartierna hade så stor betydelse, men jag tror inte att statsrådet Geijer kan vidhålla detta påstående. Motivet måste vara ett annat. Vi skall inte heller glömma bort kommunisterna, som genom skrivelsen på riksdagens bord fått sin motion bifallen. Detta kommer väl herr Werner att inkassera om en stund. Det skulle vara hederligt och riktigt om regeringen erkände att det finns en opposition inom socialdemokratin som har varit avgörande för att sätta i gång det här jippet, ty det är inget annat än ett jippo. Det var ett litet sent uppvaknande förstas. Det hade naturligtvis för regeringens vidkommande funnits andra vägar på ett tidigare stadium att hantera denna fråga.

Sedan hade jag några ord till herr Holmberg. Han sade något som konfunderade mig något. Han sade att re-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

geringen visste *väl* att högerpartiets inställning till propositionen var positiv och att man egentligen inte hade behövt bry sig om mittenpartierna och kommunisterna så mycket, ty man hade majoritet i utskottet. Jag vill gärna ha en förklaring på om herr Holmberg i detta lägger in någon djupare mening och alltså menar att högern numera har blivit ett permanent stödparti, som utan villkor låter sig behandlas av den Kungl. Maj:ts regering som i dag finns?

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Geijer hade en del mycket intressanta förklaringar till regeringens ståndpunktstagande. Han sade att det inte var mittenpartiernas förslag om förlängning av övergångsbestämmelserna som var anledningen till att regeringen dragit tillbaka propositionen. Dessa motioner utgjorde inte någon påtaglig inverkan på regeringens ståndpunktstagande.

Då är det i alla fall väldigt egendomligt att inrikesministern i förra veckan tog kontakt med representanter för oppositionspartierna. Herr Geijer kallade det för »trevare», som man brukar i förhandlingsarbete. Ja, det var en mycket intressant trevare, ty innebörden av trevaren var ju inte att höra efter om vi hade kvar vår i motionerna redovisade ståndpunkt utan om vi skulle kunna tänka oss en kompromiss så att vi kunde komma överens med regeringen. Innebörden var alltså *inte* att få reda på om vi stod kvar på motionens ståndpunkt. Att därför vifta bort inrikesministerns samtal så lättvindigt som herr Geijer gjorde tycker jag uppriktigt sagt är litet orättvist mot en regeringskollega, även om han nu är undanskuffad och t. ex. inte var närvarande vid konseljen i går, då regeringens skrivelse beslöts. Det kanske man kan komma med någon annan förklaring till.

Nej, säger herr Geijer, en annan

grundsyn var orsaken. Jag lyssnade nog till vad denna grundsyn skulle vara. Om det gick att dra ut någonting ur herr Geijers ord skulle det vara att mittenpartierna uttalat en något större oro för att det skulle kunna bli en del olyckliga hyresstegringar. Men herr Geijer, som har sysslat med dessa frågor så mycket, borde inte bli skakad av det. Frågan är om herr Geijer delar den uppfattning han hade när han var med i konseljen och fattade beslut om propositionen eller om han delar vår uppfattning att det kan tänkas i en del fall bli litet för stora hyresstegringar om man inte t. ex. har en längre övergångstid. Det skulle vara intressant att få reda på vilken uppfattning herr Geijer har i dag på denna punkt.

Vi har tagit konsekvensen av vår uppfattning att det gäller att se till att bostadssocialt orimliga hyreshöjningar kan undvikas i största möjliga mån. Denna uppfattning har vi under årens lopp gång på gång uttalat. Jag nämnde i mitt första anförande ett anförande av herr Ohlin. Jag har här ett par uttalanden av en av folkpartiets representanter i flera debatter i riksdagen under senare år. Vid det ena tillfället ställer han frågan: Kan man tänka sig att avvecklingen av hyresregleringen kan ske på två år? Han förklarar att han för sin del inte tror det. Vi kommer säkerligen att behöva inte bara två utan det kanske inte ens räcker med tre eller fyra år. Precis samma ståndpunkt har vi redovisat i motionen. I ett annat anförande säger han att vi måste räkna med att en avveckling kommer att ta åtskilliga år på de orter där det verkligen är betydande bostadsbrist. Vi tar alltså konsekvenserna av vår bedömning av riskerna, medan regeringen drar tillbaka sin proposition — det är skillnaden.

Sedan säger herr Geijer att det förekommit andra situationer då regeringen gjort likadant. Han sade att man t. ex. drog tillbaka propositionen i anledning av sjöbefälskonflikten, men det

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

går inte att jämföra med dagens situation. Sjöbefälskonflikten ansågs ju komma ur världen, och varför skulle riksdagen behandla en proposition i ett ärende som i denna situation var helt ointressant? Det intressanta i dag är att regeringen uppenbarligen är medveten om att den socialdemokratiska riksdagsgruppen inte står bakom dess proposition och att man då drar tillbaka den. Jag håller helt med dem som har sagt att detta ur parlamentarisk synpunkt är att införa någonting nytt. Jag beklagar detta, ty det innebär ändå att regeringsmakten på något sätt sänks i anseende. En regering vågar alltså inte möta parlamentet i en diskussion, vågar inte ta en öppen strid utan sticker undan, drar tillbaka sin proposition. Jag tycker, herr talman, att det verkligen är att dra ner regeringsmakten.

Men socialdemokraterna är i ett mycket besvärligt läge, och det är de mycket väl medvetna om. De fruktar 1968 års val, och jag kan förstå dem. Därför tillgriper de sådana metoder och försvarar dem. Men jag tycker att försvaret ändå i någon mån skulle kunna innehålla ett erkännande: Vi klarade inte av att få igenom vår proposition. Ett uttalande av den karaktären skulle vittna om något större mod än vad ett tillbakadragande innebär.

Herr talman! Vi får en sakdebatt i detta ärende. Herr Sundin och jag har väckt en motion, som innebär att riksdagen måste ta ställning i frågan. I motionen yrkas att övergångstiden skall vara tre—fem år på de olika orterna — det kompromissbud som inrikesministern visade ett visst intresse för.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig mycket kort, men som jag hoppas entydigt besvara herr Lennart Geijers yttrande om mitt påstående att regeringens ståndpunktstagande nu, som innebär att man skall bibehålla hyresregleringen, under oöver-

skådlig tid uppenbarligen, medför en fara för lösningen av de unga människornas bostadsproblem och kommer att göra det svårare för dem som bor i de dyra lägenheterna, framför allt i städernas förorter.

Det är väl känt att hyresregleringens avveckling leder till en ökad rörlighet på bostadsmarknaden, vilket i sin tur innebär en viss anpassning och en dämpning av vissa hyror som för närvarande är för höga. Men låt oss se på de erfarenheter man har exempelvis i Helsingfors när det gäller avskaffandet av hyresregleringen. Den avskaffades 1962. Det har tagit några år, men nu säger man att i det närmaste förortsbältet utanför Helsingfors börjar till och med lägenheterna stå osålda. Man håller alltså på att få en köparnas marknad på bostadsområdet. Det är det som är den enda möjligheten att få ned hyrorna för bostadskonsumenter. En köparnas marknad åstadkommer man bl. a. genom en successiv avveckling av hyresregleringen.

Sedan tog statsrådet Geijer i ett ganska halsbrytande resonemang upp att det inte var någon skillnad i sak mellan ett återkallande av en proposition och en nedröstning av en proposition i kammaren. Jag vet inte på vilka röster som statsrådet Geijer sitter i regeringen, men jag har alltid föreställt mig att det varit det socialdemokratiska partiet och den socialdemokratiska gruppen i riksdagens kamrar som ger den nuvarande regeringen mandat. Om den gruppen enhälligt går emot en proposition som denna regering tillsammans med statsrådet Lennart Geijer lagt fram, måste ju det uppfattas såsom direkt mistroendevotum gentemot regeringen. Det är på det sättet parlamentarismen fungerar. Nu vill jag inte säga att vi har haft någon fullgod parlamentarism under de senaste åren, men det är väl det långa regeringenshavet som har avtrubbat regeringens förmåga att förstå parlamentarismens innebörd.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Geijer sade här nyss i sitt anförande att det var inte bara denna fråga om övergångsbestämmelserna till hyreslagen som hade varit avgörande för regeringens beslut att återkalla propositionen. I det avseendet måste jag säga att från utskottets synpunkt var situationen inte alls den som statsrådet Geijer ville göra gällande. De socialdemokratiska utskottsledamöterna hade mycket klart sagt ut att frågan om övergångsbestämmelserna var avgörande. Man ville ha besked om vi stod fast vid att stödja motionerna, och när man erhöll det beskedet gick man till regeringen och fick återkallelsen ordnad. Statsrådet Geijer bekräftade för övrigt i slutet av sitt anförande att regeringen hade väntat på besked om ståndpunktstagandet i den delen, och det klargör ju sålunda att detta var den avgörande punkten.

Statsrådet Geijer uppehöll sig vid och ville liksom utvidga anledningarna till regeringens åtgärd till att man i folkpartiets och centerns motioner skulle ha utvecklats en annan grundsyn på den nya hyreslagens funktion. Men om vi tittar närmare på vad som utvecklas i folkpartimotionen t. ex., finner vi att motionärerna visserligen anser att man kan handla inom ramen för den lagtext som är föreslagen, men att man reagerar mot beskrivningen av hur tillämpningen skall gå till. I propositionen har sagts att man skall utgå från det högre skiktet av hyror när man gör jämförelseprövning. I folkpartimotionen finner man att en sådan tillämpningsanvisning lätt leder till väl höga hyror. Man har i stället föreslagit att man skall utgå från det normala hyresvärdet för ungefär likvärdiga lägenheter.

Herr statsrådet Geijer gick vidare in på olika motionsyrkanden och sade att man från regeringens sida inte hade någonting emot att det framställdes motionsyrkanden om uppmjukningar i oli-

ka avseenden, om bytesrätt och andra sådana detaljer, men däremot kunde man inte stillatigande åse att det framfördes sådana här motionsyrkanden beträffande övergångsbestämmelserna. Detta är väl ändå ett för enkelt sätt att överskylla att skillnaden är: man tolererar yrkanden om en större uppmjukning om de kommer från socialdemokratiskt håll, men man kan inte tolerera dem om de kommer från annat håll.

Herr LIDGARD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har fått hjälp både av herr Dahln och herr Holmberg med min replik, men jag skulle ändå beträffande sjöbefälskonflikten vilja säga att det är som herr Dahln sade, att där kom materian bort. Man var förvissad om att det skulle träffas en uppgörelse. Här är situationen den, att här har vi materian i allra högsta grad kvar. Vi har kvar behovet av att man fattar ett beslut i denna speciella fråga. Det finns inga som helst likheter mellan ärendena.

När det sedan gäller historien om när regeringen röstade emot sin egen proposition, måste jag säga att jag tyvärr är så obegåvad att jag inte kan inse att det är samma sak att rösta emot sitt eget förslag och att försöka hindra riksdagen från att realbehandla ett förslag. Det är den sista saken som jag reagerar emot, och det är den som är aktuell i detta fall.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om denna diskussion fortsätter länge till byter statsrådet Geijer inte bara bildligt talat skor, utan han måste från det ena anförandet till det andra även byta åsikt. Det är vad som har skett. I sitt första anförande sade han att man från mittenpartiernas sida hade ställt sådana yrkanden i motionen, att Kungl. Maj:t inte fann för riktigt att genomföra detta förslag. Jag har här tidigare talat om vad huvud-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

syftet i yrkandena innebar, och det skall jag inte upprepa. Men när statsrådet säger att frågorna om övergångsbestämmelser, om tid, om besittningsskydd osv. inte var den vägledande orsaken till att regeringen drog tillbaka sin proposition, då talar han emot sitt eget första anförande, som han höll här för någon timme sedan. I det sista anförandet säger han att det råder en skillnad i grundsyn. Försök förklara det, statsrådet Geijer! Vi har haft en proposition som legat till grund för partiernas behandling av denna fråga och även för tredje lagutskottets behandling. Vad är det som skiljer i grundsyn? Vi har velat förlänga övergångstiden för att söka skydda hyresgästerna som sådana, och jag hoppas att man på regeringshåll inte har något att invända mot det. I övrigt har vi helt och hållet byggt på det förslag som regeringen nu helt snöpligt har funnit för gott att bara återkalla.

Det har också sagts att det måste finnas ett brett underlag, herr talman, för att man skall kunna genomföra ett sådant här lagförslag. Får jag fråga statsrådet: Fanns det inte ett brett underlag för att genomföra huvudprinciperna i propositionen? Mig veterligt är det väl ytterst sällan som det, med de två maktkonstellationer som finns här i riksdagen, funnits ett så brett underlag för att genomföra detta i stort sett i enlighet med vad som föreslagits i propositionen, och då blir väl även den saken mer eller mindre ohållbar liksom den övriga argumenteringen ifrån regeringsbänkens sida.

Till sist, herr talman, vill jag säga att besittningsskyddet för företagare inom handeln m. m. inte finns skrivet i propositionen med samma styrka som för innehavarna av de vanliga hyresbostäderna över huvud taget. Vi har ansett att det är lika nödvändigt att dessa företagare har ett besittningsskydd som exempelvis herr statsrådet Geijer, om han hyr en våning här eller där i staden.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Det mesta som kan sägas i denna fråga är väl redan sagt. Jag vill ändå komma med ett litet kort genmäle.

Jag tycker att det i debatten har framförts så underliga argument, och det gör att jag har fått den uppfattningen att debatten börjar lida mot sitt slut.

Herr Sundin har i sitt tidigare anförande sagt att regeringen möjligen i januari månad kan återkalla statsverkspropositionen. Stor oro råder tydligen inom oppositionspartierna att sådana där orimligheter skulle kunna falla regeringen in. Det har förekommit två gånger under de senaste 33 åren att en proposition blivit föremål för en behandling av annat slag än det vanliga. År 1935 då det gällde frågan om tredjemansrätt hade ärendet antagligen avancerat så långt, att regeringen inte kunde ta tillbaka propositionen utan tvingades att rösta för avslag på den, eftersom utvecklingen gått i den riktningen att det inte var nödvändigt att lagstifta om tredjemansrätt — parterna klarade frågan själva vid sina förhandlingar på ett mycket bättre sätt än som skulle kunna ske med en lagstiftning.

Jag vet inte, herr Gustafsson, vad det är som gör att mittenpartierna är så envisa med att söka efter splittring inom det socialdemokratiska partiet. Vi har över huvud taget inte använt det ordet själva i dag beträffande de borgerliga partierna och deras strävan till enighet. Vi har inte blandat in den frågan i denna debatt. Vi betraktar det inte som en splittring i det socialdemokratiska partiet, om vissa ledamöter av den socialdemokratiska gruppen tycker att de bör motionera i fråga om en detalj i propositionen — det har gjorts här till och med beträffande flera detaljer. Men i huvudfrågan är gruppen enig. Det har inte riktats någon gensaga emot det påståendet, och i den mån det har förelegat en annan upp-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

fattning, kan det återspeglas i den motion, som väckts av herr Lundberg i andra kammaren — han har nämligen yrkat avslag.

Det föreligger ingen splittring inom det socialdemokratiska partiet, och jag kan därför inte lämna mittenpartierna den trösten som svar på deras envisa påståenden om att det måste föreligga en splittring.

Både herr Dahlén och herr Lidgard har varit upprörda över att utskottsledamöter tar kontakt med regeringsledamöter. Herr Dahlén återkommer vid ett par tillfällen till att inrikesministern lär ha tagit kontakt med oppositionen för att på ett eller annat sätt undersöka, om en kompromiss i fråga om övergångstiderna 5 respektive 3 år skulle kunna accepteras. Detta har inte herr Dahlén opponerat emot. Det måste väl också betraktas som en inblandning, om en regeringsledamot söker påverka på det sättet — om det ena är påverkan, är väl det andra också påverkan och i så fall lika fördömlig.

Herr Dahlén gav en särskild spets åt sin uppfattning om föreliggande splittring inom det socialdemokratiska partiet som regeringen, enligt hans mening, lyckades klara på det sättet att så snart det var starka meningsmotättningar inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen i olika frågor som kunde beröra en proposition, då drog regeringen tillbaka eventuella tankar på att lägga fram sitt förslag. Så går det inte till — det är fel. Det finns ingen sådan splittring, och inga sådana försök behöver göras för att överbrygga den splittring som herr Dahlén tror förekommer.

Herr Alexanderson var inne på frågan om motionerna och statsrådet Geijers försök att tolka syftet med dem. Herr Alexanderson menar att det inte var det syfte som statsrådet Geijer ville tolka ur dem, nämligen att man ville ha en annan grundsyn på det hela, utan det var helt enkelt en annan bedömning av de åtgärder som skulle behöva

vidtas för att jämna ut den väntade hyreshöjningen. Ty det kommer nog att ges uttryck åt krav på kraftiga höjningar.

Om nu inte det är syftet och motättningarna inte är så stora, varför har då motionerna väckts? Är det bara en politisk spekulation av samma slag som de tidigare överbudena — de fyra åren borde bli sex, och de två åren borde bli åtminstone tre eller fyra år. Är det inte något annat syfte, så är det väl bara en politisk spekulation, såvida man inte har velat någonting annat än det som kan utläsas av den föreliggande propositionen.

Herr Holmberg nämnde i sitt korta inlägg exempel på köpmotstånd i fråga om bostäder och han tog exemplen från Helsingfors. Varför skall man gå över ån efter vatten? Det har stått i dagstidningarna — jag vet inte om det står i dag men i varje fall för inte så länge sedan — att 300 bostäder i Eskilstuna står tomma och att det är över 4 000 människor som söker bostad där. Lägenheterna står tomma därför att de är för stora och dyrbara; de som söker bostad har inte råd att flytta in i dem.

Herr talman! Jag har inte något ytterligare bidrag som kan berika debatten, men jag hade ett behov av att göra denna korta kommentar till de ansträngningar som görs på annat håll för att liksom dra ved till brasan.

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag skall inte dra upp en alltför ingående bostadspolitisk debatt här, det skulle föra för långt. Det blir väl tillfälle att diskutera en del av dessa frågor längre fram.

På två punkter vill jag emellertid lämna en närmare förklaring. Man frågar mig varför jag vill göra gällande att det inte är skiljaktigheterna i övergångstiden som är av någon avgörande betydelse, utan att det är grundsynen på själva hyresmarknaden. Jag har re-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

dan sagt det en gång men kan kortfattat upprepa det. Enligt min uppfattning är det inte övergångstiderna som är av betydelse för de hyresgäster det här rör sig om, utan det som är av betydelse är om man avser att med spärrregler hindra marknadskrafterna att slå igenom. Är vi överens på den punkten? Det skulle vara intressant att veta det. Vore vi överens på denna punkt, vore det ju alldeles överflödigt att föreslå längre tider än de som finns angivna i propositionen och som ju i och för sig inte är heliga. Det kunde ha varit två år generellt, det kunde ha varit ett år och det kunde ha varit någon annan tidslängd också. Men när man motiverar längre övergångstider med att det kommer att bli så kraftiga hyresstegringar, då delar man tydligen inte vår grundsyn på propositionen. Det var det jag ville framhålla.

I övrigt kan jag bara rekommendera min bänkkamrat, som jag annars brukar ha trevliga diskussioner med i bänken om dessa frågor, att ytterligare läsa Dagens Nyheters ledare i dag, som man ju i långa stycken kan hänvisa till.

Herr Holmberg undvek ju försiktigt nog att ange vad ett frisläppande av hyresregleringen skulle betyda. Herr Holmberg sade att det skulle bli en dämpning eller en förändring. Det var i varje fall mycket vaga uttryck som innebar att bara vi fick bort den nuvarande hyresregleringslagen så skulle det uppstå en rörlighet på bostadsmarknaden som skulle vara till fördel för de unga familjerna i ytterorten. Men, herr Holmberg, den där ökade rörligheten tror jag inte att man i detta sammanhang behöver orda så mycket om. Det finns i själva verket en mycket större rörlighet på bostadsmarknaden än vad man gör gällande i den offentliga debatten. Den har undersökts såväl av hyreslagstiftningssakkunniga som av bostadsförmedlingsutredningen, som konstaterade att det i Stockholm och Linköping är mellan 10 och 12 procent av lägenhetsbeståndet som byter

innehavare per år. Det betecknades av statistiska centralbyrån i en undersökning, som byrån nyligen har gjort, som en mycket påfallande rörlighet. Jag tror inte man på den grunden kan säga, att hyresgästerna förlorar på att vi ännu någon tid dras med den nuvarande hyresregleringen.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Herr förste vice talmanen Strand var i sitt inlägg inte särskilt tillfredsställd med att vi går ut och försöker påvisa splittring i det socialdemokratiska partiet, och att vi vill inläsa en splittring speciellt i denna fråga. Jag vill till kammarens protokoll få antecknat, att jag gärna medger att herr Strand i dag här inte har talat om de borgerliga partiernas splittring. Han vände ju på det hela och sade att de icke socialistiska partierna ofta är gramse på regeringspartiets företrädare för att *de* vill utså splittring. Herr Strand har i dag inte utsått någon splittring mellan de borgerliga partierna. Jag vill gärna ha sagt det, men jag vill samtidigt tillägga att det vid *något* tillfälle har förekommit att socialdemokrater i denna talarstol eller i någon annan talarstol har gett sig på den uppgiften.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag anföra några ord till den socialdemokratiske gruppledaren, herr Strand, som påstod att jag här hade kritiserat det förhållandet att det fanns socialdemokrater i tredje lagutskottet som hade kontakt med sin regering. Herr Strand, jag har inte uttalat mig om den saken. Därför faller herr Strands anmärkning, att jag inte skulle kunna anse det lämpligt att inrikesministern talade med oppositionspartiets representanter, på sin egen orimlighet.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Om jag nu skulle säga några ord om den saken, kan jag dock hålla med herr Alexanderson, som påvisat det egendomliga i, att man först sitter i tredje lagutskottet, behandlar detta ärende och beslutar i frågan, men sedan plötsligt kommer med beskedet, att man inte kan fortsätta längre, utan måste veta vad regeringen tycker. Jag delar i stor utsträckning herr Alexandersons kritik på den punkten.

Så ett ord till statsrådet Geijer. Han förklarar fortfarande, att förslaget om längre övergångstider inte varit något avgörande för regeringens ställningstagande. Det är mycket svårt att egentligen få klart för sig ens vad socialdemokraterna officiellt vill påstå har varit anledningen. I skrivelsen slutar argumentationsavsnittet med följande ord: »Genom förslag om långa övergångstider har de nämnda partierna markerat att man ej längre anser det brådskande med hyresregleringens avskaffande.»

Herr talman, vi har markerat vid upprepade tillfällen, att vi verkligen tycker att det är brådskande. Vi har också markerat i den motion, som är väckt från folkpartihåll, att vi med tillfredsställelse noterar, att regeringen tagit detta steg.

Herr Geijer säger, att detta med övergångstiden är någonting annat. Det är i stället det allmänna intrycket av oro som gör, att socialdemokraterna har så svårt att nu kunna stå för sina egna ord, som de givetvis var så stolta över för bara några veckor sedan.

Herr Geijer anspelade också på Dagens Nyheters ledare. Det är egentligen synd om socialdemokraterna. Eftersom Dagens Nyheter i sin ledare i dag även kritiserar folkpartiets ståndpunkt, förlorar socialdemokraterna det gamla kära argumentet, att den liberala pressen hetsar socialdemokraterna så hårt, att man måste ta vissa positioner. Det argumentet faller bort och därmed, herr talman, har man inget mera argument kvar utom det man inte vågar

tala om: socialdemokratin är i sönderfall; vi klarar inte att få igenom propositionen i riksdagen, och därför måste vi dra den tillbaka.

Herr **LIDGARD** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få påminna om förste vice talmannens förklaring till regeringens agerande i frågan om tredje mans rätt och det röstningsförfarande man gav sig in i den gången. Vice talmannen förklarade det med, att man antagligen gjorde på det sättet därför att beredningen av ärendet hade gått för långt.

Jag är mycket tacksam för det uttalandet. Det visar, att även för talman Strand finns en gräns, som regeringen inte kan överskrida utan att inkräkta på riksdagens rättigheter och befogenheter. Frågan är var denna gräns finns.

Jag anser att den finns angiven i riksdagsordningen, och det enda jag har velat med mina kanske alltför många anföranden säga, är att vår skyldighet måste vara att försöka värna om de bestämmelser, som finns i vår konstitution.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Endast en kort replik till herr Geijer beträffande rörligheten på bostadsmarknaden. Det är alldeles riktigt att vi har en ganska stor rörlighet på bostadsmarknaden, men felet är att den rörligheten hänför sig till de nybyggda, hyreshöga lägenheterna och inte till de äldre, hyresreglerade.

Slutligen vill jag bara säga, att i dagarna har kommit ett par intressanta memoarer, som har viss bäring på denna diskussion. Det är Axel Gjöres minnen. Han använder där ett uttryck som kanske är värt att komma ihåg. Han säger att när man före kriget diskuterade genomförandet av hyresregleringen sade dåvarande högerledaren, professor Bagge, att det är lätt att införa

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

en hyresreglering men det är mycket svårt att avskaffa den. Och det är just det som vi i dag upplever.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara be herr Dahln om ursäkt för att jag blandat in honom beträffande uttalandet om kontakten mellan regeringen och tredje lagutskottets ledamöter. Det var en annan folkpartist, nämligen herr Alexander, som egentligen skulle ha varit nämnd.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Debatten har nu pågått ganska länge, och jag förstår att man tämligen snart vill ha slut på den. Jag skall därför endast göra några kommentarer.

Beträffande herr Dahln vill jag säga att hans skildring av vad som förekommit i tredje lagutskottet inte har någon som helst likhet med verkligheten. Det är inte på det sättet att regeringen har sagt att vi inte skulle få fortsätta vårt arbete i utskottet. Det var vi, herr Dahln, som begärde att utskottet skulle ajourneras för att vi skulle få tillfälle att ta kontakt med vår partiledning. Så enkelt är det, om herr Dahln vill veta sanningen.

Sedan talar herr Dahln om ett sönderfall inom socialdemokratin. Jag kan försäkra herr Dahln att det inte är fråga om sönderfall inom socialdemokratin. Det är i stället på det sättet att man måste någon gång sätta stopp för de taktiska spekulationer som har drivit mittenpartierna inte bara i denna utan även i så många andra frågor. Och när det nu står klart att man under många år har begärt att hyresregleringen skall avskaffas och man har en chans till att i stort sett få det förslag genomfört som man pläderat för, då tillgriper man alla möjligheter att inför väljarna kunna säga till fastig-

hetsägarna: Se hur vi har velat ha lagen avskaffad — det har socialdemokraterna inte brytt sig om tidigare. Å andra sidan kan man till hyresgästerna säga: Se hur vi ömmar för er för att inte socialdemokraterna skall kunna åstadkomma en sådan lagändring att ni får höga hyror under denna tid. Jag anser att vad som nu har skett är riktigt, nämligen att man för en gångs skull har satt mittenpartiernas politiska, taktiska funderingar på rätt plats.

Herr Dahln sade också i ett anförande att den socialdemokratiska riksdagsgruppen inte hade hörts, utan att det bara var förtroenderådet som hade fattat beslut, och i ett annat anförande sade han att riksdagsgruppen inte står bakom regeringens förslag och att det är från de utgångspunkterna man drar tillbaka propositionen. Vilken ståndpunkt är herr Dahlns? Är det den första eller den sista, eller kommer herr Dahln nästa gång med en tredje ståndpunkt? Det skulle i och för sig inte förvåna mig.

Herr Nils-Eric Gustafsson, den förste talaren i dag menade att det fanns splittring på den socialdemokratiska sidan. Jag ger samma replik till honom som till herr Dahln: Det finns ingen splittring, men det kan naturligtvis finnas nyanser i frågorna och dem bör man väl kunna redovisa. Vad beträffar utskottets handläggning och de socialdemokratiska ledamöternas agerande där vill jag säga till herr Nils-Eric Gustafsson, om han inte förstod det i går, att vi står enhälliga bakom det beslut som vi har fattat i det avseendet.

Herr Sundin talar om — herr Strand har för övrigt redan bemött honom — att det skulle vara mycket farligt att nu tillgripa taktiken att dra tillbaka propositioner. Ja, herr Sundin, det är tolv år sedan det senast skedde, så det lär väl inte blir alltför täta upprepanden i fortsättningen.

Herr Lidgard föreföll att vara upprörd — jag vet inte om upprördheten var äkta eller spelad — över att tredje

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

lagutskottets agerande skulle ha varit offentliggjort. Men, herr Lidgard, i utskottet ställdes en direkt fråga om mittenpartierna var beredda att biträda förslaget om en fyraårig linje eller om de skulle reservera sig till förmån för sina motioner. På den frågan gavs beskedet att de föredrog den långa övergångsperioden. Skulle det då inte kunna klargöras att mittenpartierna har tagit den ställningen?

Herr Lidgard påstår också att vi har fattat definitivt beslut. Något utlåtande från tredje lagutskottet beträffande dessa propositioner har inte justerats och följaktligen kan något definitivt beslut inte ha fattats utan endast ett preliminärt sådant.

Herr Alexanderson förmodade att det var hotet om vedergällning som hade föranlett socialdemokraterna att, när de kom tillbaka till utskottet i går eftermiddag, tala om att dra tillbaka regeringspropositionen. Men, herr Alexanderson, redan i debatten i utskottet sade en centerpartist, att han hade en tanke på att man skulle kunna dra tillbaka propositionen. Det kan alltså inte ha varit något nytt som inträffat. Socialdemokraterna har bara tagit konsekvenserna av mittenpartiernas sätt att agera i denna fråga.

Herr Nils-Eric Gustafsson påstod att herr Strand inte hade försökt att spela ut den splittring som råder mellan de borgerliga partierna. Jag förstår att det är väldigt tacknämligt, att så inte har gjorts. Det kanske finns anledning för mig att rikta en fråga till högerledaren: Är högern glad över att mittenpartierna har uppträtt så som de har gjort, så att de förhindrar ett genomförande av detta lagförslag? Såsom utvecklingen har varit är det ju faktiskt mittenpartierna som har stjälpit hyreslagändringen. Mittenpartierna får naturligtvis ta de konsekvenser som kan bli följderna härav.

Herr talman! Det finns mycket mera att säga, men detta får räcka. Jag skall bara avsluta mitt anförande med att

yrka, att Kungl. Maj:ts skrivelse läggs till handlingarna.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson förklarade nu att det var socialdemokraterna i tredje lagutskottet som hade begärt att få tala med regeringen och inte tvärtom. Jaha, det var alltså ett nytt intressant tillägg till historieskrivningen. Sanningen kommer kanske fram så småningom. Det var alltså socialdemokraterna i tredje lagutskottet som bad att få tala med regeringen. Det måste tolkas så, att dessa socialdemokrater ansåg situationen vara sådan, att propositionen inte av dem kunde bifallas. Det är ett nytt tillägg till historieskrivningen, ty varför skulle man annars vilja tala med regeringen, om det inte var så att man ville göra ett avsteg från propositionen eller eventuellt helt enkelt avstyrka den. Om nu herr Göran Karlssons senaste beskrivning av händelseförloppet är riktig, var detta givetvis en vink till regeringen om att den borde dra tillbaka propositionen.

Sedan vecklade herr Göran Karlsson in sig beträffande förhållandet mellan den socialdemokratiska riksdagsgruppen och dess förtroenderåd. Det får herr Göran Karlsson i första hand göra upp med gruppledaren i första kammaren, herr Strand, som ju lämnade en redogörelse, där det visade sig att bara förtroenderådet var hört. Jag har bara citerat vad man har sagt, så den affären skall jag inte lägga mig i. Jag vill bara göra ytterligare en kommentar till herr Göran Karlssons anförande. Han sade att det måste bli ett stopp för taktiska spekulationer. Man riktigt hörde utropstecknet efteråt. Jag erinrade mig då att herr Karlssons partiledare, herr Erlander, har förklarat att den politiker, som inte också anlägger taktiska synpunkter på de frågor han för fram eller väljer att inte föra fram, är

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

inte värd namnet politiker. Herr Karlsson har alltså redan 1967 avsatt sin partiledare, i varje fall ifrågasatt hans omdöme. Det går inte ihop att säga att inga taktiska spekulationer får förekomma samtidigt som man har en partiledare som säger att den inte är värd namnet som inte gör sådana spekulationer.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson har alltså klargjort för oss att det är en väsentlig skillnad mellan splittring och vad man skulle kunna kalla nyanser. Han medger att det finns nyansskillnader inom det socialdemokratiska partiet men att det absolut inte råder splittring, och jag noterar detta.

Vidare sade herr Göran Karlsson att socialdemokraterna i går stod eniga i utskottet när det gällde hur den här frågan skulle angripas. Jag verifierar herr Karlssons uppgifter på den punkten, men förra veckan förhöll det sig inte så. Här är det alltså en fråga om tid.

Det har talats om kompromisser. Statsrådet Geijer har medgivit att det inte i och för sig är motionerna från centerpartiet och folkpartiet som har lett till att regeringen nu vill återkalla propositionen. Om jag fattade honom rätt, skulle orsaken närmast vara uppträdanget i utskottet. Jag vet inte hur mycket jag bör säga, men herr talmanen har ju sin klubba och kan använda den. Jag skulle gärna vilja säga att det kompromissbud som lades fram av mig på partigruppens vägnar och som stöddes av folkpartiet blev avvisat kategoriskt och mycket hårt av vissa ledamöter i tredje lagutskottet, av andra mindre hårt. Jag vet inte vad statsrådet Geijer lägger i den formulering som han använde, men jag tror att det nog är litet taktik med i spelet, *inte bara från de icke regeringsbärande partierna.*

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! En liten passus i herr Göran Karlssons anförande gav mig anledning att säga ytterligare några ord. Herr Karlsson har nog missförstått vad jag yttrade om att tanken på återtagande av propositionen framfördes som en vedergällning. Innebörden av mitt yttrande var ju att jag inte ville påstå att man på förhand talat om propositionens återkallande i händelse mittenpartiernas ledamöter i utskottet bestämde sig för anslutning till motionerna om övergångsbestämmelser, ty det hade varit en kvalificerad form av påtryckning eller utpressning. Nu framfördes inte detta på ett tidigt stadium — jag erkände det — utan det kom först sedan folkparti- och centerpartiledamöterna tillkännagivit sitt definitiva ställningstagande. Därför, sade jag, framfördes meddelandet om återkallande av propositionen som en vedergällnings- eller represalieåtgärd.

Jag skall kanske komplettera med det som också herr Göran Karlsson nämnde, nämligen att möjligheten av en återkallelse av propositionen fördes på tal i frågeform av en ledamot i centerpartiet. Sådana rykten hade cirkulerat på olika håll. Jag har även hört sägas att t. o. m. statsrådet Geijer någon vecka tidigare vid samtal med någon riksdagsledamot framfört att yrkandet om övergångsbestämmelserna skulle kunna tänkas föranleda ett återkallande av propositionen. En sådan sak låg ju i luften — man visste det. Det var därför faktiskt ett hot som låg i luften, även om det inte direkt uttalades vid tillfället.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Alexander för hans inlägg, där han verifierade att det icke förekom något som helst hot från den socialdemokratiska sidan under utskottsbehandlingen. När

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

det stod klart för oss, efter de kontakter vi hade med regeringen, att regeringen ämnade dra tillbaka propositionen, var det naturligt att meddelandet härom lämnades som en upplysning i utskottet. Det skulle ju varit orimligt om vi inte klargjort det hela på det sättet. Men jag är som sagt tacksam för att herr Alexanderson här sagt ifrån att det inte alls var fråga om något hot eller om någon vedergällning därför att mittenpartiernas ledamöter inte ville ansluta sig till förslaget.

Till herr Nils-Eric Gustafsson vill jag bara säga att det skett en del sedan förra veckan. Det slutliga ställningstagandet togs ju i går. Vad som förelåg i förra veckan är passerat och rörde heller inte den slutliga behandlingen. Det finns därför ingen anledning att uppehålla sig vid det.

Sedan säger herr Dahlén att jag inte skall inveckla mig i någon speciell talan om riksdagsgruppens kontra förtroenderådets agerande, men det är ju herr Dahlén som invecklar sig i underligt talande om det hela, beroende på att han sagt si i det ena anförandet och så i det andra. Beträffande hans historieskrivning från tredje lagutskottets behandling av ärendet blir saken inte bättre av att han drar spekulativa konsekvenser ur vårt handlande. Vi har tagit kontakt med regeringen. Vi har haft överläggningar som resulterade i att regeringen återtog propositionen. Behöver herr Dahlén veta mera om vad som försiggick för att bli på det klara med vad det egentligen rörde sig om?

Herr Dahlén säger vidare att ingen politiker kan klara sig utan taktik och åberopar bl. a. ett yttrande av herr Erlander i det avseendet. Självklart är inget politiskt parti främmande för politisk taktik, men om jag skulle vilja använda en beteckning på folkpartiets uppträdande i den här frågan, skulle jag vilja säga att folkpartisterna är fullblodspolitiker, om man menar att taktik och politik är samma sak.

Jag vill på nytt upprepa min fråga

till herr Holmberg: Tycker herr Holmberg att mittenpartiernas agerande i detta sammanhang kan vara tillfredsställande ur borgerlig synpunkt, speciellt då med tanke på de uppfattningar som högern har i denna fråga?

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson fortsätter att missförstå mig. Vad jag sade var att hotet låg i luften även om det inte direkt uttalades.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson får tydligen en hel del att göra upp både med sin partiordförande och med gruppledaren i första kammaren, när han skall klara upp vad han här har sagt.

Jag citerade herr Erlander, som sagt att en politiker måste anlägga taktiska synpunkter ibland. Jag delar herr Erlanders uppfattning. Herr Göran Karlsson har en annan uppfattning, men det får han i så fall göra upp med sin egen partiledare om och inte stå här och försöka svänga sig och ge intryck av att bara jag skulle ha den uppfattningen. Herr Erlander och jag har precis samma uppfattning på den här punkten.

Sedan sade herr Göran Karlsson något intressant: »Vi har resonerat med regeringen, och det resulterade i att regeringen tog tillbaka propositionen.» Jag reserverar mig, herr talman, för att detta inte är en riktig historieskrivning — här har ju kommit så många besked. Men om denna herr Karlssons beskrivning är riktig, innebär den att socialdemokraterna i tredje lagutskottet förklarade — vad skulle de annars ha sagt som resulterade i att regeringen drog tillbaka propositionen — att de inte klarade av situationen. Det är mycket möjligt att herr Göran Karlsson inte gjorde det, och då är det mycket hederligt av honom att erkänna det.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson har två gånger frågat mig om jag är glad eller ledsen över vad som har inträffat i detta ärende. Det är mycket smickrande att den frågan ställs till mig, även om jag måste säga att mina personliga reaktioner inte bör spela så stor roll.

Jag vill i stället framhålla att jag beklagar att det är den snäva partitaktiken som tagit överhand i detta ärende. Det är ett nederlag, kanske inte för politikerna men för de många medborgare som kräver konsekvens och rättframhet i det politiska handlandet. Det är en sak som vi har anledning att komma ihåg helt bortsett från de olyckliga konsekvenserna av att hyresregleringslagen nu tycks bli permanentad.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Holmberg i den heliga borgfredens namn inte vill säga vad han tycker om mittenpartierna sätt att agera.

Till herr Dahlén vill jag säga att för varje gång han kommer upp i talarstolen blir det allt krångligare att förstå honom. (Herr *Dahlén* (fp): Det är kanske inte mitt fel.) Jag undrar egentligen om han förstår själv vad han säger.

När jag påstod att tredje lagutskottets socialdemokratiska del resonerade med regeringen gällde det en allmän överläggning om dessa ting. Denna överläggning gav bland annat till resultat att propositionen återtogs. Det var regeringen som tog tillbaka propositionen sedan man fått klart för sig att det inte fanns någon chans att få mittenpartierna att avstå från sin linje. Då var saken klar. Man fullföljde vad man hade tänkt göra — att för en gångs skull stoppa de taktiska spekulationer som mittenpartierna är så »skickliga i».

Herr **JOHANSSON, KNUT**, (s):

Herr talman! I debatten har ju rikstatts kritik mot dels regeringens åtgärd att dra tillbaka propositionen, dels den socialdemokratiska utskottsgruppens behandling av denna fråga. Jag skall inte ta till orda i sakfrågan — ärendet kommer tillbaka och det blir tillfälle då. Men som ledamot av utskottet känner jag ett behov av att lämna några kompletteringar till de uttalanden och informationer som här förekommit beträffande handläggningen.

Det har sagts — man fattar kritiken så i varje fall — att den socialdemokratiska utskottsgruppen skulle bestå av en grupp viljelösa budbärare mellan regeringen och utskottet. Det får självfallet stå för vederbörandes egen räkning. Jag känner mig ingalunda viljelös och har heller inte uppträtt som någon budbärare. Däremot har jag känt ett behov av att i en sådan fråga få överlägga med både partiledning och regering, och på den punkten var samtliga socialdemokrater ense.

Man har också av denna debatt fått den uppfattningen att det var först i går som denna fråga kom på tal. Jag vill erinra om att det antydningssvis förra tisdagen, sålunda den 28 november, anfördes att därest mittenpartierna skulle vidhålla sin reservation för bifall till motionerna, förbehöll den socialdemokratiska gruppen sig rätten att vid slutjusteringen framföra yrkande om en förlängning av nuvarande giltighetstid eller, om man så vill, att skjuta på ikraftträdandet av den nya lagen. På den punkten blev det inte någon debatt annat än i så måtto att det underströks nödvändigheten av att i god tid få ett besked. Jag vill också erinra om att detta på något sätt kom till offentlig kännedom, ty det fanns väl uppslaget i dagstidningarna dagen efter.

Vid gårdagens behandling ansåg vi det för tids vinnande lämpligt att först ta upp denna fråga, vilket också skedde. Då utspann sig den debatt som på olika sätt har refererats här och som

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

resulterade i en ajournering. Det var ingalunda så — som någon här har påstått — att vi blev kallade till regeringen. Vi begärde att få en överläggning, vilket vi också fick. Därefter meddelades i utskottet vad överläggningen kom att innebära.

Det är vad som har förekommit vid utskottets behandling av frågan. Det är väl inte vanligt att man i kammardebatterna så i detalj redogör för detta, men då man har sagt en del tycker jag också att man skall i sin helhet tala om hur det har gått till.

Jag anser inte att det är så egendomligt att den partigrupp som representerar regeringspartiet tar kontakt med regeringen i frågor som man bedömer ligga utanför den sedvanliga utskottsbehandlingen. Det kan tänkas, herr utskottsordförande och andra, att vi kan komma i den omvända situationen att ni har anledning att tala med partivännerna i regeringen. Jag skall försäkra att jag kommer att tycka att det är helt i sin ordning.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson ville komplettera bilden, och jag får väl lov att komplettera den något ytterligare för att allt skall bli sagt.

Då kan man konstatera att vid det tillfälle när dessa övergångsbestämmelser sakbehandlades i utskottet och man voterade om saken, framfördes inga sådana här propåer från herr Johansson eller hans partikamrater. Någon irritation förmärktes, men det var inte tal om alternativa yrkanden. Vid ett senare sammanträde kom, som herr Johansson nämnde, dessa tankegångar fram. Det har väl legat någon ytterligare kontakt bakom.

Då sedan justering skulle ske upprepades saken. När man har fått någon vana att se vad som sker bakom det som synes ske kunde man ganska klart förstå att frågan var väl förberedd. Det

var redan då klarlagt att under den och den förutsättningen skulle propositionen dras tillbaka. Uppdraget till utskottsledamöterna gick väl i första hand ut på — vilket även framgick av statsrådet Geijers uttalande för en stund sedan — att klara ut huruvida det skulle bli reservation på denna punkt sedan utskottet voterat och vi stannat i minoritet. Sedan fick vi besked om återkallelsen, och det hela utspelade sig på sätt som herr Johansson sagt. Vem som har skickat efter vem kan vi naturligtvis inte avgöra, det vet bara herrarna själva. Men det är väl den mäktigaste i sammanhanget som har det avgörande ordet i sådana fall.

Herr JOHANSSON, KNUT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att beskedet inte framfördes vid det sammanträde då omröstningen ägde rum. Det väsentliga i sammanhanget är att det framfördes innan utskottsbehandlingen var klar och sålunda inte — som man gjort gällande här i debatten — när man skulle fortsätta med justeringen av ett föreliggande utkast till utlåtande. Det anser jag vara en mycket stor skillnad.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag är överens med statsrådet Geijer om att den nuvarande hyresregleringslagen trots vissa brister ändå är ett pålitligt skydd för hyresgästerna. Statsrådet Geijer sade i samma sammanhang att man nu tills vidare i stället får hänga in den nya kostymen, som han kallade den nya hyreslagen. Jag tycker man skall hänga in den och inte ta ut den igen förrän man skraddat om den så att den passar litet bättre. Jag förstår den upprördhet som olika borgerliga representanter gett uttryck för här i dag över regeringens åtgärd. Man har i många år drivit en kampanj för hyresregleringens avskaffande, och man var nu näs-

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

tan framme vid målet när man en vecka före avgörandet blev lurad på konfekten.

Vårt parti och vår riksdagsgrupp har ansett att den föreliggande propositionen på avgörande punkter inte tillfredsställde legitima krav från hyresgästerna. Hyresgästerna inom tätorts- och bristområdena har i och för sig inte betraktat hyresregleringslagens bibehållande som något oundgängligen nödvändigt. Det väsentliga har varit huruvida man i en ny allmän hyreslag har skrivit in bestämmelser som i likhet med vad fallet är med den nuvarande hyresregleringslagen erbjuder hyresgästerna ett skydd mot oblyga hyresstegringsanspråk, ger ett betryggande besittningsskydd och i övrigt på ett tillfredsställande sätt reglerar förhållandet mellan parterna på hyresmarknaden.

Den grundläggande frågan om samhällets möjligheter att kontrollera hyresprissättningen är kvar. Men det är inte en ny hyreslag i den mening som kritikerna från de borgerliga partierna och fastighetsägarhåll vill uppnå. En mångårig, enveten kampanj har förts för att slopa hyresregleringslagen och övergå till en annan princip för hyresprissättningen, nämligen s. k. marknadshyror. De avigsidor som uppstått under den tid som hyresregleringslagen varit i funktion kan ändå inte dölja att den under samma tid haft stora fördelar. Samhället har haft möjligheter att på ett avgörande sätt kontrollera hyresprissättningen.

Regeringens åtgärd i dag att återkalla propositionen med förslag till ny allmän hyreslag är, såvitt jag kan finna, uttryck för en olust att genomföra en åtgärd som reellt sett är till obestriddig nackdel för ett mycket betydande antal hyresgäster i vårt land. De borgerliga partierna, främst mittenpartierna, har varit starka tillskyndare av slopandet av den nu gällande hyresregleringslagen. Man har mycket starkt pläderat för fria hyror, marknadshy-

ror. I dag och under motionstiden har man låtsats som att det inte var det man menade; man sneglar givetvis mot nästa års val. Jag tycker att det karakteriserar dessa partier, och deras utspel är inte särskilt svårt att genomskåda.

Men, herr talman, det är också ett obestriddigt faktum att opinionen bland hyresgästerna är så betydande att även inom regeringspartiet kritiska röster höjts mot det föreliggande förslaget.

Regeringen är säkert mycket väl medveten om att det är bristfälligheterna i fråga om de s. k. hyresspärrens och missnöjet i fråga om samhällets möjligheter att utöva kontroll av och verkligt inflytande på hyressättningen som utgör den avgörande anledningen till kritiken mot regeringens nuvarande förslag. Vill regeringen genom sin åtgärd göra en snygg reträtt och ompröva sin inställning, är det bara bra.

Vänsterpartiet har genom sin motion i riksdagens båda kamrar anmält en gentemot regeringsförslaget avvikande mening på den enligt vår mening avgörande punkten, nämligen den som gäller reglerna för hyresprissättningen. Denna punkt är ju också avgörande för frågan, om besittningsskyddet skall få ett reellt innehåll.

Jag har ingen anledning att närmare ingå på det sakliga innehållet vare sig i regeringsförslaget eller i den motion som vi har väckt. Jag vill därmed uttrycka den förhoppningen, att väljarna skall få tillfälle att säga sitt ord också i denna fråga och att resultatet skall bli ett framtvingande av en hyres- och en bostadspolitik med ett bättre socialt innehåll än i det föreliggande förslaget. Jag tycker att det är betecknande att det mot de motionsyrkanden, som har framförts och som inneburit kritik mot regeringsförslaget ur hyresgästernas synvinkel, inte framförts någon kritik från de kretsar, som brukar engagera sig för fastighetsägarna — på det hållet har man varit nöjd. Jag tycker att detta alltså på sitt sätt varit mycket betecknande.

Ang. återkallande av vissa förslag till ny hyreslagstiftning

Det dröjsmål, som nu kommer, anser jag böra utnyttjas för att få fram ett bättre förslag till en ny hyreslag än det regeringen har framlagt. Kan detta bli resultatet av denna ovanliga åtgärd från regeringens sida, vill jag välkomna det på det livligaste. Från den utgångspunkten har jag ingenting att erinra mot ett uppskov. Jag tycker att man bör ta tillfället i akt och undersöka, vilka möjligheter det finns att genomföra de positiva åtgärderna i det föreliggande förslaget, t. ex. i fråga om besittningsskyddet, bytesrätten och tjänstebostadsförhållandena.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr TALMANNEN anförde:

Under överläggningen har yrkats *dels* att Kungl. Maj:ts förevarande skrivelse skall remitteras till lagutskott, *dels* att skrivelsen skall läggas till handlingarna, vilket skulle innebära att frågan om samtycke till återkallelsen icke underställes riksdagens prövning utan att återkallelsen skulle automatiskt medföra att ärendet undandras riksdagens behandling.

Eftersom remiss av de propositioner som berörs av återkallelsen skett till utskottet, ankommer det på riksdagen att lämna samtycke till återkallelse av propositionerna eller att vägra sådant samtycke. Jag kommer därför icke att ställa proposition på yrkandet att skrivelsen skall läggas till handlingarna.

Därefter återstår endast yrkande om remiss till lagutskott. Skrivelsen torde alltså hänvisas till lagutskottet.

På gjord proposition beslöt kammaren hänvisa förevarande kungl. skrivelse till lagutskott.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av skrivelsen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott motionen nr 926.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 55, statsutskottets utlåtanden nr 190—195 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 65 och 71.

Herr talmannen uppstod nu och avläsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmannen.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt artonde ordinarie möte; samt

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en av UNESCO:s generalkonferens antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om utredning angående social forskning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 177, i anledning av motion om statsbidrag för anordnande av skyddsrum m. m.;

nr 178, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers särskilda berättelse om fortifikationsförvaltningens anlåtande av visst konsultföretag; och

nr 179, i anledning av motioner om ökad samhällsekonomisk forskning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om utökad cancerforskning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av motioner om utökad cancerforskning.

I de likalydande motionerna I: 502, av herr *Harald Pettersson*, samt II: 615, av herrar *Antonsson* och *Dahlgren*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning av behovet av utökad cancerforskning, dels uttala, att vid framtida anslagsgivning kostnaderna för cancerforskningen i huvudsak borde bestriidas av statliga medel.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 502 och II: 615 i vad de avsåge undersökning av behovet av utökad cancerforskning,

2. att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 502 och II: 615 i vad de avsåge den framtida anslagsgivningen till cancerforskningen.

Reservation hade anförts av herrar *Nils Theodor Larsson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Mattsson* (cp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hem-

ställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 502 och II: 615 i vad de avsåge den framtida anslagsgivningen till cancerforskningen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanterna anförde.

Enligt reservanternas mening borde man för framtiden räkna med att staten i huvudsak svarade för forskningsstödet.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! De likalydande motionerna I: 502 och II: 615 har föranlett detta utskottsutlåtande. Jag vill inte säga annat än att utskottet på ett mycket ingående sätt har behandlat den fråga som vi har tagit upp i motionerna.

Vad som närmast föranledde våra motioner var en skrivning i statsverkspropositionen som vi tolkade så att statsrådet hade fattat att riksdagen för en femårsperiod hade bundit sig för ett årligt anslag till cancerforskning om 3 miljoner. Både utskottet och reservanterna har klart tillkännagivit att 1966 års beslut inte får tolkas så, utan det står alltså statsrådet fritt att när som helst föreslå ett högre belopp.

Vi är emellertid litet oroliga för att det inte kommer att finnas tillräckliga medel för cancerforskningen. Genom de snabba framsteg som den medicinska och biologiska vetenskapen under de senaste decennierna har gjort, så är det ett nytt ljus — och vi måste väl säga ett mycket glädjande ljus — som kastats över cancersjukdomarna. Över hela världen ställer man i dag stora förhoppningar om att man inom en relativt nära framtid skall få ingående kunskap om dessa sjukdomars uppkomst och även om möjligheterna att på ett adekvat sätt behandla dem.

Huvuddelen av den svenska cancerforskningen är ju förlagd till universitetsinstitutioner. Det rör sig därvid dels om en grundinriktad forskning vid de medicinskt-teoretiska och naturvetenskapliga institutionerna, dels om en

Om utökad cancerforskning

klinisk cancerforskning vid universitetssjukhusens kliniker och laboratorier. Men sådan forskning förekommer också ute i landet på enheter utanför universitetsorterna.

Forskningen finansieras i första hand genom de ordinarie avlönings- och omkostnadsanslag som utgår till institutionerna. Men i ökad utsträckning har forskarna blivit beroende av utifrån kommande anslag. När det gäller cancerforskningen i vårt land är det, som vi alla vet, riksföreningen mot cancer som ställer de stora beloppen till förfogande. Riksföreningens bidragsgivning finansieras dels genom det årliga statsbidraget om 3 miljoner kronor och dels genom insamlingar. Den senaste insamlingen är väl ännu inte avslutad. Den får väl betraktas som en engångskampanj. Dess syfte var att genom arbetsmarknadens organisationer få in en procent av en månadsinkomst från alla organiserade löntagare och att lika stort belopp skulle ställas till förfogande från arbetsgivar-sidan.

Bidrag till cancerforskningen kommer, förutom från riksföreningen, bl. a. från en del fonder vid universiteten. Vidare har amerikanska medel, som har varit av storleksordningen 2 miljoner kronor, ställts till svenska forskares förfogande genom den s. k. kontraktforskningen. Nu vet vi att den summan är reducerad till en miljon kronor. En plan är uppgjord för avveckling av de amerikanska forskarpengarna. Den nämnda miljonen skall reduceras med 10 procent från och med 1967.

Utskottet har behandlat ärendet och gjort just det påpekande som motionerna väl syftade till, nämligen att staten skall kunna ge ett ökat anslag under ifrågavarande femårsperiod.

I reservationen hemställs om att riksdagen skall göra ett uttalande om den framtida anslagsgivningen till cancerforskningen och »i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet

anfört». Det är kanske en något diffus formulering, men härtill kommer reservanternas förslag till skrivning: »Utskottet finner emellertid anledning att understryka statens ansvar för cancerforskningen. För framtiden bör man enligt utskottets mening räkna med att staten i huvudsak svarar för forskningsstödet.»

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Som herr Harald Petersson framhållit är det inte så mycket som skiljer mellan reservanternas och utskottets förslag, vilket också framgår av skrivningen. När det gäller anslaget på 3 miljoner kronor, som det här har resonrats om, har vi samma uppfattning som reservanternas, att staten inte skall vara bunden vid detta årliga anslag, utan kunna öka det om så anses nödvändigt. Forskningsnämnden inom riksföreningen mot cancer har gjort upp ett treårsprogram, och det är en av anledningarna till att vi inte har kunnat bifalla denna motion. Vi får i stället invänta vad detta treårsprogram kommer att ge i den närmaste framtiden. Man kan ju inte i längden klara sig med sådana här insamlingar, även om de inbringat rätt så mycket pengar och även om säkerligen många människor och föreningar här i landet är tacksamma för att därigenom få en möjlighet att bidra vid sidan om skattemedlen.

Som jag sade i början är det inte så mycket som skiljer oss åt. Jag tycker nästan, att reservationen varit obehövlig i detta fall, men man har väl från centerpartiet velat visa, att man skulle ha litet större intresse än vad utskottet i övrigt har. Även om vi nu inte gått med på en skrivelse till Kungl. Maj:t, kommer vad utskottet här föreslagit ändå Kungl. Maj:t till handa, och rege-

Om en beredskapsplan för samordning av transportresurserna i Norrland

ringen kan utläsa av utskottets skrivning vad utskottet velat.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 1.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen enligt de avseende punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Harald*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 180 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av motion angående utbildning i Sverige av personal för behandling av skelögda barn;

nr 182, i anledning av motioner om inrättande av professurer i personaladministration vid de tekniska högskolorna;

nr 183, i anledning av motioner om inrättande av ytterligare en juridisk fakultet;

nr 184, i anledning av motioner om ytterligare utbildning av tandläkare; och

nr 185, i anledning av motioner om förlängning av förordnande som docent.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om en beredskapsplan för samordning av transportresurserna i Norrland

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 186, i anledning av motioner om en beredskapsplan för samordning av transportresurserna i Norrland.

I de likalydande motionerna I: 538, av fröken *Stenberg m. fl.*, och II: 678, av herr *Petersson m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att giva Kungl. Maj:t i uppdrag att utarbeta en beredskapsplan för samordning av transportresurserna vintertid för Norrland.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 538 och II: 678.

Reservation hade anmälts av herr *Strandberg (h)*, som dock ej antytt sin mening.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag har en blank reservation i denna fråga och skall bara kortfattat säga några ord. Dessa motio-

Om en beredskapsplan för samordning av transportresurserna i Norrland

ner väcktes redan i januari i år, alltså för snart ett år sedan. De har fått en omfattande behandling, och jag tycker nog också att man kan säga att de positivt har beaktats av utskottet, vilket framgår av utskottets skrivning, där det heter: »Även utskottet finner det angeläget att bättre organisatoriska och tekniska förutsättningar skapas för den långtgående samordning av transportapparaten som vid svåra isförhållanden är erforderlig för att näringslivets transportbehov skall kunna tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.» Jag anser detta vara ett tillfredsställande och positivt uttalande från utskottets sida.

Herr talman! Vi är alla ense om att bedriva en aktiv lokaliseringpolitik särskilt när det gäller norrlandslänen. Enbart lokaliseringslån och lokaliseringsslån och lokaliseringsbidrag räcker emellertid inte. Största möjliga garantier måste också skapas för kontinuerliga leveranser till och från industrierna i Norrland av såväl råvaror som färdiga produkter. Härigenom kan bl. a. lagerhållningskostnaderna hållas nere, och de norrländska företagen får lättare att teckna försäljningsavtal, särskilt när det gäller kontinuerliga leveranser. Detta senare gäller inte minst alla de underleverantörer vi har i dag och som vi hoppas skall tillväxa i antal.

Transporttekniken synes gå mot allt större integration. Staten som svarar för de olika transportfunktionerna har självfallet ett mycket stort ansvar. Under det år som har gått sedan motionerna väcktes har också en del åtgärder vidtagits som vi hälsar med tillfredsställelse.

Riksdagen har beställt en ny havsisbrytare. Statens järnvägar har prioriterat vissa anskaffningar av materiel och även vidtagit andra åtgärder för att stå bättre rustade särskilt under vinterperioden. Ja, vi kanske just för dagen inte kan komma längre.

En väsentlig fråga återstår emellertid, nämligen hur samordningen av

transporterna skall ske i framtiden. Ytterligare bedömanden i denna viktiga fråga blir väl i hög grad beroende av den sittande hamnutredningens förslag. Vi hoppas att denna utredning inte skall låta vänta på sig, och vi kommer att noggrant studera förslagen, särskilt beträffande den ändamålsenliga uppbyggnaden av vintersjöfarten på Norrland. Sedan får vi efter detta bedöma, hur den framtida samordningen lämpligen bör ske.

Egentligen borde, herr talman, enligt mitt förmenande, utskottets utlåtande inte ha slutat med ett yrkande om avslag på motionerna. Snarare borde utskottet ha hemställt att motionerna kunde anses besvarade med vad utskottet anfört, ty så pass positivt har utskottet skrivit. Motionerna har fallit framåt. I nuvarande läge har jag intet annat att göra än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! I egenskap av motionär vill jag instämma i de synpunkter som utskottets representant, herr Strandberg, har anfört. Jag vill bara göra en liten komplettering beträffande vintersjöfarten på Norrland.

Det har i Sveriges industriförbunds yttrande till vår motion påpekats, att det bl. a. är av betydelse att klargöra vilka hamnar som bör utnyttjas för vintertransporter och vilka åtgärder som behövs för att de på ett effektivt sätt skall kunna fullgöra sin uppgift. Det sägs också i yttrandet att behovet av samordning mellan sjötransport-, hamn- och transportfunktionerna bör beaktas. Till detta kan framhållas att den svåra isvintern 1966 öppnades de nordligaste hamnarna i Bottenhavet och då bl. a. Umeå uthamn — det är den hamn som ofta är lättast att angöra i Bottenhavet under vintern på grund av de gynnsamma isförhållanden som råder där — och örnsköldsvikshamnarna genom att den finska inomskärsleden använ-

Ang. tillämpning av ensittarlagen inom detaljplanerade områden

des. På så sätt kunde man kringgå ishinder i Södra Kvarken. Dessa hamnar, som jag har nämnt tidigare, hade enligt uppgift kunnat öppnas en månad tidigare än som skedde om isbrytarmyndigheterna hade satsat rätt från början. Det finns en uppgift på att pappers-, massa- och boardindustrin i örnsköldsviksområdet och norr över mot Karlsborgsverken tillsammans har en dygnsproduktion på drygt 5 000 ton. Då är det lätt att förstå vilka transportförluster som den månadens sjöfartstopp orsakade industrin. Det är nu hamnutredningen som vi skall lita till när det gäller trafikekonomiskt fördelaktiga förslag för industrierna i övre Norrland, när hamnarna vid Bottenviken norr om Umeå är stängda för vintern. Jag har därför, herr talman, för dagen inte något särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt omorganisation av televerket, m. m.;

nr 188, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers särskilda berättelse om televerkets bostäder i Nynäshamn; och

nr 189, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers särskilda berättelse om redovisningen av förskott till vissa plankostnader.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 58, i anledning av motion angående tillhandahållande av riksdagstryck m. m. till bibliotek, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken m. m. jämte motioner i ämnet;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246); och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 9 juni 1967 (nr 537) angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med anledning av sammanslagning av medicinalstyrelsen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd och socialstyrelsen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. tillämpning av ensittarlagen inom detaljplanerade områden

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående begränsad giltighetstid för lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område samt ändrad lydelse av 1 och 1 a §§ samma lag, dels motioner i ämnet, dels ock motioner om tillämpning av ensittarlagen på kronans mark.

Ang. tillämpning av ensittarlagen inom detaljplanerade områden

Genom en den 6 oktober 1967 dagtecknad proposition, nr 144, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående dels begränsad giltighetstid för lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, dels ändrad lydelse av 1 och 1 a §§ samma lag.

Enligt ensittarlagen kunde nyttjanderättshavare, som innehade annans mark för jordbruks- eller bostadsändamål, få lösa till sig marken. Som förutsättning härför gällde bland annat, att ett bostadshus, som tillhörde nyttjanderättshavaren och som lämnade nöjaktig bostad åt honom och hans familj, funnes på marken och att ett sådant bostadshus vore uppfört där redan den 1 januari 1919. I propositionen hade föreslagits, att dessa villkor skulle ersättas med ett krav på att marken sedan den 1 januari 1928 varit bebyggd med nyttjanderättshavare tillhörigt bostadshus som under samma tid utgjort stadigvarande bostad åt honom och hans familj. Vidare hade föreslagits, att ensittarlagen skulle upphöra att gälla vid utgången av år 1976.

Den föreslagna lagstiftningen avsåges träda i kraft den 1 januari 1968.

Enligt 1 a § andra stycket i Kungl. Maj:ts förevarande lagförslag skulle, när jordägaren icke ägde hela tomten, lösningsrätt icke föreligga, om värdet av jordägarens tomtdel jämte värdet av där befintliga, nyttjanderättshavaren tillhöriga byggnader understeg värdet av någon annan tomtdel som vore i en ägares hand.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

A. motionen I: 891, av herrar *Alexander* och *Ernulf*, vari hemställdts, att

riksdagen måtte besluta, att 1 a § sista satsen i den s. k. ensittarlagen skulle erhålla den lydelse, motionen visade, vilket förslag gällde, att, då nyttjanderätten avsåge endast del av tomten, lösningsrätt icke skulle föreligga om värdet av denna del jämte värdet av byggnaderna understeg värdet av någon annan tomtdel, som vore i en ägares hand;

B. de likalydande motionerna I: 892, av herr *Dahlberg m. fl.*, och II: 1106, av fru *Löfqvist m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte giva 1 § lagen 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område den ändrade lydelse, som i motionerna angivits, vilket förslag avsåg, att den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten skulle framflyttas till den 1 januari 1948; samt

C. motionen II: 1105, av herr *Larsson* i Luttra och herr *Svensson* i Vä.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat även de fristående motionerna I: 451, av herr *Andersson, Torsten*, och II: 574, av herr *Persson* i Heden.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen med avslag på motionerna I: 892 och II: 1106 måtte antaga det i propositionen nr 144 framlagda förslaget till ändrad lydelse av 1 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

B. att riksdagen med avslag på motionen I: 891 måtte antaga förslaget till ändrad lydelse av 1 a § nämnda lag;

C. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt;

D. att följande motioner, nämligen

1. I: 451 och II: 574 samt

2. II: 1105,

Ang. tillämpning av ensittarlagen inom detaljplanerade områden

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid A i utskottets hemställan

I. av herr *Nyberg* (fp), som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen i anledning av propositionen nr 144 och med bifall till motionerna I: 892 och II: 1106 för sin del måtte antaga i reservationen införd lydelse av 1 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

vid B i utskottets hemställan

II. av herrar *Alexanderson* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Ernulf* (fp) och *Nyberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i anledning av motionen I: 891 måtte antaga i denna reservation införd lydelse av 1 a § nämnda lag.

Det i sistnämnda reservation framlagda förslaget innebar ett tillägg till förslaget i motionen I: 891 av innehåll, att vid jämförelse med tomtedel, som tillhörde annan än jordägaren, hänsyn skulle tagas till värdet av hela den tomtedel, som tillhörde jordägaren.

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Detta ärende är mycket säregit i flera avseenden. Till att börja med vill jag påpeka att den reservation som av mig och några andra ledamöter fogats till utlåtandet har samma syfte som propositionen och majoritetens utlåtande. Oenigheten gäller bara frågan hur denna bör uttryckas i lagtext. Det är sålunda en rent lagteknisk tvist. Den erfarenhet som jag fått under behandlingen av ärendet har visat

att materia är så komplicerad att det är mycket svårt att genom en muntlig framställning klarlägga situationen och den verkliga innebörden av olika föreliggande förslag till lagtext. Jag har därför ansett det nödvändigt att utveckla detta mycket utförligt i reservationen, som jag till och med måst förse med förklarande skisser. Trots att vi här genom TV-utrustningen kanske kunde ha en viss möjlighet till åskådningsundervisning, är jag rädd att den skulle bli föga njutbar, och jag avstår därför från en sådan. Den som närmare vill sätta sig in i saken har haft möjlighet därtill genom att med eftertanke studera reservationen och utskottsmajoritetens utlåtande. Jag vill här inskränka mig till att påpeka vissa synpunkter i anslutning till utskottsmajoritetens skrivning.

Som jag redan sagt är det hela en rent lagteknisk fråga, och detta har föranlett ingående konferenser i ämnet under utskottets behandling med departementets lagstiftningsexperter. Vi har därvid i långa stycken blivit ense, dock inte i fråga om därav påkallade åtgärder och lagtextens ändamålsenliga lydelse. Vi är sålunda ense om att propositionens lagtext är felaktig på det sätt som angivits i reservationen. Jag skall bara kortfattat ange vad det rör. Det är fråga om ensittarlagens tillämpning på stadsplanlagt område. Propositionens text leder till att om en s. k. ensittare innehar en mindre del av en tomt med egen byggnad därpå, får han rätt att under vissa förutsättningar inlösa hela tomtten, även om jordägaren har en annan och mycket större byggnad på samma tomt eller över huvud taget värdet av jordägarens egendom vida överstiger värdet av nyttjandetagarens område.

I utskottsutlåtandet har man tillgripit nödfallsutvägen att säga att dessa felaktigheter får lösas genom tillämpning av den allmänna obillighetsregeln i 2 § av lagen. Det har föranlett mig till följande kommentar i reservationen:

Ang. tillämpning av ensittarlagen inom detaljplanerade områden

»Emellertid synes det olämpligt att ändra gällande lydelse på sådant sätt, att för helt normala fall ej avsedda effekter uppstår, och för deras neutralisering hänvisa till en allmän obillighetsregel. Då paragrafen i allt fall innehåller klara regler om värdejämfo-relser bör eftersträvas, att de åtminstone för normala fall leder till önskvärda resultat.» Det är ju emellertid inte fallet.

Den punkt där vi kanske inte är helt ense gäller hur man skall tolka nu gällande lydelse. Jag menar att denna lydelse är fullt i sin ordning. I propositionen har man fört in moment som leder till helt felaktiga resultat. I utskottsutlåtandet har man så till vida erkänt detta att man säger att ordalydelsen i gällande lagtext leder till ett rimligt resultat — som jag har påvisat. Men man åberopar vissa inte angivna motivuttalanden som skulle ange att något annat, dvs. ett oförnuftigt resultat, var åsyftat. Man menar väl då att man även i det fallet skulle lita till denna obillighetsregel för att nå ett rimligt resultat. Jag vägrar att acceptera ett sådant krystat synsätt. Det är som sagt fullkomligt onödigt med hänsyn till lydelsen i gällande lagtext.

Syftet med denna lagändring har i första hand varit att rätta en viss mindre felaktighet i lagtexterna för vissa specialfall. Om den saken är vi helt ense, och båda förslagen innehåller vederbörliga ändringar i den riktningen. Man har emellertid utfört ändringen i propositionen på sådant sätt att helt andra effekter har uppstått, och det är det som vi vänder oss mot.

Jag hade hoppats att av justitieministern eller någon hans representant få höra huru man verkligen ser på frågan, sedan man har kunnat studera den reservation i vilken verkligen har nedlagts en viss möda på att klargöra dessa saker. Men stolarna här står tomma. Jag drar bara den slutsatsen att om — som jag med hänsyn till den ringa anslutningen i kammaren misstänker —

utskottsmajoriteten utan någon nämnvärd motivering lyckats få sitt förslag igenom, får det bli rättsvetenskapens sak att sedan klara upp denna situation.

Häri instämde herr *Skårman* (fp).

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Den bestämmelse som herr Alexanderson åberopar kan väl knappast ha den betydelse som framgår av reservationen. Den nu gällande bestämmelsen har varit i kraft i 20 år utan att ge anledning till någon oro. Den omfattande text som kompletterar reservationen och den illustration som förekommer i anslutning därtill kan väl göra skäl för sig i uttalandet. I praktisk tillämpning torde detta sakna betydelse. Jag kan också erinra om att ensittarlagen var avsedd att upphöra med utgången av år 1976. Departementschefen har emellertid ansett att när man ändå skall göra ändringar i ensittarlagen kunde det vara lämpligt att undanröja den bristande överensstämmelse som finns i den påtalade paragrafen. Skillnaden mellan propositionens förslag och reservationen får betraktas som mycket obetydlig i praktisk tillämpning.

Reservanterna är kritiska mot utformningen av den föreslagna bestämmelsen och anser att den kan leda till otillfredsställande resultat. Det skulle bl. a. kunna innebära att nyttjanderättshavaren kunde få lösningsrätt till jordägarens tomtinnehav oavsett skillnaden i värden. Nu föreligger emellertid inte någon risk i dylika fall på grund av den spår som finns i 2 § andra stycket, där det stadgas att lösningsrätt inte äger rum bland annat då avståendet av marken skulle medföra avsevärd olägenhet för huvudfastighet. Beträffande tolkningen av bestämmelsen i 1 a § andra stycket ansluter sig utskottet till departementschefens uttalande.

Med anledning härav ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. tillämpning av ensittarlagen inom detaljplanerade områden

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag får först säga kamraren att jag tycker att det är litet synd om herr Kristiansson som är nödsakad att föra talan i denna mycket komplicerade juridiska materia.

När herr Kristiansson talar om att denna lag tillämpats i 20 år utan olägenhet går det helt vid sidan av min argumentering. Jag har sagt att gällande lagtext är riktig, det är inget fel på den i det avseende som vi tvistar om. Därför har det också gått att tillämpa den på ett rimligt sätt. Felaktigheten är tillkommen genom propositionsförslaget.

Sedan talade herr Kristiansson om att detta kanske är av mindre betydelse, det förekommer kanske inte så ofta. Man vet väl faktiskt varken i utskottet eller i departementet någonting närmare om hur många sådana här fall som kan komma i fråga. Men det upplystes från departementet att när denna speciella lagparagraf kom till 1939 sades det att antalet ensittare inom stadsplanlagda områden — som det här är fråga om — är betydande. Hur många av dessa som nu redan har inlöst sina markområden vet vi inte, men man måste ju framhålla att det kan komma till nya när som helst. Allteftersom nya stadsplaner eller byggnadsplaner fastställts kommer gamla nyttjanderättsupplätelser in under bestämmelserna i denna paragraf, och de var inte då medräknade.

Vidare har det också sagts på utredningsstadiet att den lagändring i huvudparagrafen som här föreslås och inte är föremål för någon tvist medför att ytterligare ungefär 2 000 fall kan komma att bli aktuella för inlösen enligt ensittarlagen. Det är väl då att anta att en viss del av dessa också ligger inom stadsplanlagt område. Vi kan därför inte med någon säkerhet säga att denna paragraf är av mindre betydelse. För övrigt skulle en sådan synpunkt leda till antingen att man inte brydde sig om att göra denna ändring som man har föreslagit i propositionen eller

till och med att man kunde säga att hela paragrafen nu är tämligen onödig. Men den ståndpunkten har man ju inte heller intagit i propositionen.

Jag glömde att yrka bifall till reservationen II i mitt föregående anförande och får därför göra det nu.

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Jag skall medge att jag inte är sakkunnig när det gäller att tolka denna paragraf, och det framgick i varje fall vid utskottsbehandlingen att det fanns strängt taget inte mer än en enda som kunde tolka den, och det var en ledamot — för övrigt partivän till herr Alexanderson — som har skrivit under utskottets utlåtande. Han gjorde en förnämlig tolkning av paragrafen och ansåg att propositionens förslag var det enda riktiga.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag har instämt i utskottsordförandens första yttrande, och jag vill även instämma i vad han sade sist. Dessutom kan jag vitsorda vad herr Kristiansson säger att det naturligtvis inte gäller en sak som är av så stor betydelse. Det kommer inte att förekomma så många fall — hur många, det vet vi inte. Men är det inte i alla fall från en lagstiftande församlings sida fel att anta en lagparagraf, om vilken man vet att den ger resultat som man inte åsyftat?

Det har aldrig avsetts att ensittaren skulle få större lösningsrätt till en tomt än jordägaren har, men genom denna skrivning får man detta icke åsyftade resultat. Därför tycker jag att även om saken inte är stor så borde man för riksdagens egen skull inte bifalla det förslag som förelagts i propositionen. Det är säkerligen ett förbiseende som skett där. Paragrafen är som tidigare sagts mycket svårtolkad, och man har inte tänkt på de resultat som i vissa fall kan uppstå och som reservanterna nu vill rädda riksdagen från. Jag vill alltså yrka bifall till reservationen.

Ang. samhällets kulturpolitiska uppgifter

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmanen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående vardera punkten A och B samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

På gjord proposition bifölls utskottets i punkten A gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr andre vice talmanen i enlighet med de avseende punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 57 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmanen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat;

och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 40.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Ang. samhällets kulturpolitiska uppgifter

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om utredning angående samhällets kulturpolitiska uppgifter.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 246, av herr *Nyman* och herr *Thorsten Larsson*, samt II: 315, av herr *Mattsson* och fru *Gärde Widemar*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande samhällets kulturpolitiska uppgifter, bland annat med avseende på etermedias roll i kulturbefrämjande syfte, samt angående frågan om decentralisering av kulturutbudet genom stödåtgärder av olika slag vid inrättande av regionala eller lokala kulturcentra enligt i motionerna angivna riktlinjer.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 246 och II: 315 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Nyman* (fp), fru *Diesen* (h) och herr *Johansson* i Växjö (cp), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Till allmänna beredningsutskottets föreliggande utlåtande nr 57 har jag och några andra leda-

möter avgivit en blank reservation som jag här skulle vilja något motivera.

När motionärer från mittenpartierna också i år kommer tillbaka till frågan om kulturpolitiken, har försök gjorts att få ett annat grepp om kulturspridningen som även nu är huvudfrågan. Vi har förutom den estetiska fostran i skolan pekat på betydelsen av radio och TV, på utbildningsorganisationernas insatser och framför allt på behovet av en samordning och av att få lokalproblemen på olika orter lösta. Vi skulle kunna kalla det för ett kulturcentrum, till vilket ortens samlade kulturliv skulle kunna knyta sin verksamhet i varje region eller kommunblock. Inom detta tror vi att bättre möjligheter till täta kontakter med kulturlivets olika yttringar skulle kunna erbjudas medborgarna. Detta är säkerligen en mycket viktig förutsättning för att kunna sprida kulturen till allt större grupper i vårt land.

En stockholmstidning har i ett ledarstick i söndags beklagat oss kulturmotionärer för vårt grymma öde att år efter år i allmänna beredningsutskottet få våra motioner avslagna med hänvisning till allt som redan är på gång för att sprida kulturprodukterna till folket. Vi tröstas med att ändå få vara med om att bevilja anslag till kulturproduktionen. I tidningen stod också att »drivkraften i den skapande kulturen kan vi ingenting göra åt». Det är möjligt att det är riktigt att det finns stora svårigheter att kunna göra någonting åt drivkraften i den skapande kulturen, om man avser konstnärernas egen skaparkraft. Men vi vet alla att det går att göra mycket för att stimulera kulturen, för att skapa ett kulturvänligt klimat i detta land, genom att bevilja tillräckliga medel för kulturproduktion, och kanske också för att hålla tillbaka de krafter som drar ner kulturen på ett eller annat sätt.

Visst kan det pekas på mycket som sker, en glädjande kulturpolitisk am-

Ang. samhällets kulturpolitiska uppgifter
bition i fråga om kulturutbud. Jag tänker på rikskonserter, riksteater, utställningar och mycket annat. Ändå vet vi alla hur trögt det är med kulturdemokratin, med spridningen och intresset. Vi vet också om förklaringarna: spärrar i form av traditionslöshet, okunnighet, brist på förmåga till känslöengagemang o. s. v.

Då uppstår frågan hur vi på bästa sätt skall kunna stimulera kulturspridande i detta land utan att därför ösa gratis-kultur över det svenska folket. Det är en svår fråga. Vi motionärer har med våra »välmentade propåer» velat föra frågan framåt och få till stånd en viljeyttring i riksdagen för att politikerna icke skall tyckas vara ointresserade av kultur, för upptagna av materiella frågor. Vi kan tänka på vilken tid som i dag har åtgått för att diskutera hyresregleringen.

För att kunna tillgodogöra sig konserter, konstutställningar och teaterföreställningar får man mer och mer klart för sig att det också behövs inläring och träning. Vi måste tydligen lära oss att ta emot kulturens yttringar, och det sker i bästa fall i hemmen och i skolan samt fortsätter kanske i studiecirkel och på annat sätt. Jag tror att detta icke tillräckligt mycket kan slås fast. Här fordras ytterligare friska, pedagogiska grepp, baserade på vetenskapliga undersökningar av publikens reaktioner o. s. v. Den kulturpedagogiska frågan har förmodligen ännu icke tillräckligt beaktats i vårt samhälle.

Måste vi resignera om kulturspridningen? Min förhoppning är att kulturdemokratin inte enbart skall bli en dröm, utan att vi alla gemensamt skall lyckas stimulera utan att dirigera, öppna möjligheter till fria val utan att lägga oss i kulturens innehåll för hårt, även om det ibland är frestande, då vi själva tycker att det som andra kallar för kultur är okultur. Vi får försöka komma igen med nya grepp och infallsvinklar.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Ang. samhällets kulturpolitiska uppgifter

Fru DIESEN (h):

Herr talman! Den motion som ligger till grund för detta ärende berör ett område som det är svårt att konkretisera. Ändå är det ett stort och viktigt område, och jag kan helt dela herr Nymans uppfattning att utskottet har givit denna fråga en alltför snäv behandling.

Här redovisas visserligen utredningar, men vad man saknar är ett samlat grepp, en strävan mot ett uppsatt mål, en iver att vilja göra något. Jag tycker det skulle vara värdefullt om såväl riksdagen som regeringen visade ett större intresse för dessa frågor.

Jag skulle sedan bara vilja tillfoga några reflexioner på spridda punkter. Vad för slags kultur vill vi ha? Jag tror att vi alla säger oss slå vakt om konstens frihet. Men vi måste samtidigt vara medvetna om att det inte existerar någon absolut frihet i ett samhälle som bygger på samlevnad. Vi måste visa tolerans och förståelse men också kräva hänsyn för de värden som vi hyllar, även om de inte är präglade av dagens radikaler. Jag tror att det är värdefullt att fortfarande bevara sambandet med europeisk kulturtradition, och jag tror också att de som i dag är så ivriga att avslöja allt begår en attack inte främst mot den goda smaken utan mot vårt fantasiliv.

Motionärerna har talat om massmediernas roll, och utskottet erinrar om att Sveriges Radio bedriver publikundersökningar i syfte att vägleda både den dagliga programverksamheten och den långsiktiga programplaneringen. Men hur skall vi veta att resultatet av undersökningarna verkligen blir vägledande? Det vore väl ett rimligt krav att dessa undersökningar publicerades. En regelbunden och utförlig redovisning skulle ge oss här i riksdagen och den svenska allmänheten möjligheter att bättre följa programplaneringen. Som det nu är har man nog en känsla av att undersökningarna arkiveras utan att ha föranlett någon åtgärd. Men när samhällsredaktionen gör en intervjuunder-

sökning utan alla vetenskapliga ambitioner, har man alltid bråttom att i TV redovisa resultatet för svenska folket. Detsamma gäller väl i någon mån de kultursociologiska undersökningar som har utförts. Vad syftar man till med dessa undersökningar? Är avsikten bara att kartlägga folks inställning till kulturutbudet, eller är man beredd att också ta hänsyn till de önskemål som uttryckts?

Stockholms stad har gjort en ganska brett upplagd undersökning av stockholmarnas inställning till teater och andra kulturaktiviteter. Resultatet är ju på inget sätt märkligt, det är här mer än på andra håll en mycket begränsad del av befolkningen som besöker olika evenemang, och det är i stort sett samma minoritet som svarar för övriga kulturaktiviteter. Att kvinnorna svarar för de flesta teaterbesöken förvånar lika litet som att männen är i majoritet bara på revyteatrarna. Men det är ju skönt att kvinnornas roll som kulturbärare äntligen också är vetenskapligt belagd.

Det är inte ekonomiska förhållanden som blir avgörande för om man går på teatrar och konserter m. m., eftersom de som går mest på teater också är mest aktiva när det gäller att lyssna på radio, gå på bibliotek m. m. Däremot spelar naturligtvis kunskaper en viss roll.

Motionärerna drar en parallell mellan grundskolans målsättning och samhällets kulturpolitik, som torde vara riktig. Men den estetiska fostran som skolan avses ge ligger i verkligheten långt från vad läroplansförfattarna tänkte. Den kurs i musik- och konsthistoria som nu ges på vissa tillvalslinjer i gymnasiet är vackert tänkt, men genom att dessa ämnen bara ger en orientering och inte sätter spår i betygen, går det mesta av undervisningen förlorat. Jag har hört elever säga att musikhistoria verkar intressant men att det för det mesta är omöjligt att uppfatta vad läraren säger därför att klassen bråkar så.

När det gäller kulturhus eller kulturcentra hänvisar utskottet till att den frå-

gan kommer att behandlas av MUS 65. Det torde alltså dröja länge innan vi får några förslag från det hållet. I Stockholm har stadsfullmäktiges högergrupp motionerat om ett ytterst mångsidigt kulturhus vid Sergels torg. I Trelleborg är man i färd med att på privat väg anordna ett s. k. konstkollektiv, som hittills endast tycks ha motsvarighet i Östtyskland och på Irland. Det är intressant att detta sker på privat initiativ, något som är värt all uppmuntran.

Jag har, herr talman, bara velat bidra med några axplock från det vida och hittills ganska oppodlade fält som kulturpolitiken utgör, och jag har därmed motiverat min blanka reservation.

Herr **HEDLUND** (s):

Herr talman! Jag vill först poängtera att det föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande. Därför måste jag, i likhet med den tidning herr Nyman citerade, beklaga det grymma öde som drabbar motionären herr Nyman, när han för det första måste vara med om att avslå sin egen motion i utskottet och ändå för det andra är tvungen att här i kammaren stå upp och hålla ett försvarstal för den. Det måste vara ganska besvärligt.

I utskottet har vi i stort sett varit eniga om behovet av kulturspridning, av att man får lokalfrågorna ordnade ute i bygderna, så att man kan få ett samlat kulturliv. Men det är många frågetecken, när man börjar diskutera kultur. Vad är kultur? Vad är drivkraften, som herr Nyman sade, inom den skapande kulturen? Det är frågetecken som jag inte tror att Sveriges riksdag eller en utredning skulle kunna rätta ut till några utropstecken.

Herr Nyman har alldeles rätt när han säger att vi måste konkretisera och skaffa samlade grepp över kulturlivet. Men samtidigt får vi akta oss för att styra kulturen och leda konstnärerna i deras verksamhet alltför mycket. Då slår vi ihjäl fantasin och själva skapandet.

Ang. samhällets kulturpolitiska uppgifter

Fru Diesen nämnde ett par saker om hur man skall skapa intresse för t. ex. ett värdefullt radioprogram. Det är ju detta man försöker få fram genom de undersökningar som Sveriges Radiogör. Man vill kartlägga sin verksamhet och hos lyssnare och TV-tittare försöka få fram vad som från mottagarens sida uppfattas såsom värdefullt. Man har väl kanske försökt att lägga programverksamheten så att den tilltalar en så bred publik som möjligt.

Jag är inte så säker på att motionärerna eller fru Diesen är riktigt säkra på att det är rätt metod. När man talar om uppfostran och påverkan av mottagarna, menar man väl någonting annat än att bara fråga efter vad folk tycker om. Man vill lära människorna att förstå fin teater, att lyssna till fina radioprogram och se på fin konst.

Jag är inte så säker på att man kan lägga upp ett program i uppfostrande syfte när det gäller konstarter av olika slag. Jag är inte så säker på att det är så särskilt många av riksdagens ledamöter, som anser det vara värdefull konst som t. ex. har visats på riksdagens egen konstklubbs utställning. Jag vill därmed inte betygsätta den på något sätt, men konstarterna, i vilken form de än utövas, är ofta så svårbegripliga och så svåra att tränga in i, att det uppstår svårigheter för en som inte är tränad och initierad att rätt förstå vad konstnären egentligen vill förmedla för budskap till mottagaren.

I den situationen förstår jag herr Nymans dilemma, när han år efter år återkommer med motioner om kultur. Skall man ge motionerna ett reellt innehåll, stupar man på de frågetecken jag här har pekat på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **NYMAN** (fp):

Herr talman! Herr Nymans dilemma är också herr Hedlunds dilemma, därför att vi måste som goda demokrater

Ang. samhällets kulturpolitiska uppgifter

önska att så många som möjligt av medborgarna skall få del av kulturen. Det är alltså inte speciellt mitt dilemma, utan jag menar att det är vårt gemensamma dilemma.

Herr Hedlund tror inte på att man genom uppfostran kan få fram ett ökat intresse och en ökad förståelse för kulturen, om jag uppfattat honom riktigt. Det förvånar mig mycket. För min del är jag absolut övertygad om att det är genom uppfostran, genom vårt nya skolväsende och dess möjligheter, som vi skall kunna nå en allt större del av vårt folk för förståelse och en önskan att delta i och ta emot de kulturformer som vi bjuder ut. Denna distribution är inget problem. Det är en ekonomisk fråga, och här kan vi se goda resultat med de orkestrar som på riksteater-sidan ger en mängd fina konserter i landet. Den frågan löser vi. Men det stora problemet är att få människorna intresserade för den goda kulturen. Det är här vi måste hjälpas åt. Jag tycker inte att enbart herr Nyman och vissa andra skall motionera om de nuvarande förhållandena, utan här borde alla vara intresserade. Jag ömkar mig inte över den behandling som min motion rönt av allmänna beredningsutskottet. Jag förstår utskottet, och när det kan peka på vad som görs inom olika utredningar kan man ju inte reservera sig.

Vad jag skulle önska, herr Hedlund, vore att vi kunde motionera tillsammans nästa år. Det vore någonting positivt. Det vore ett grepp. Då skulle man visa att man vill någonting; inte bara detta att man överlåter till några kulturmotionärer att få se sina motioner avslagna. Det är alltför negativt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredrag-na utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 58, i anledning av motion om en all-

sidig kulturutredning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 8—den 14 december 1967 för deltagande i sammanträden med Europarådskommittéer i Paris.

Stockholm den 6 december 1967.

Kaj Björk

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes följande motioner:

nr 927, av herrar *Dahlén* och *Sundin*, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 174, med återkallelse i viss del av propositionen nr 141 med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m. samt av propositionen nr 171 med förslag till lag om hyresnämnder; även-
som

nr 928, av herr *Lidgard*, i samma ämne.

Herr ALEXANDERSON (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Jag hemställer att de motioner som är avlämnade i anslutning till Kungl. Maj:ts skrivelse nr 174 måtte omedelbart, utan bordläggning, remitteras till lagutskott för snabbast möjliga behandling.

På gjord proposition beslöt kammaren att nu hänvisa ifrågavarande motioner till lagutskott.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.29.

In fidem

K.-G. Lindelöw